

БИСМИЛЛАҲИР РОҲМАНИР РОҲИЙМ

Сизни Ўзининг ер юзидаги халифаси қилиб яратган, кўриш, ҳид ва таъм билиш, ақл ва тафаккур қилиш ҳидоятини ҳамда санаб саноғига етиб бўлмайдиган кўплаб неъматларни ато этган Роббингизга қанчалар яқинсиз?

Унга охири марта қачон дуо қилганингизни эслай оласизми? Ёки Аллоҳни фақат бало ва мусибатларга, қийинчилик ва машаққатларга учрагандагина ёдга оласизми? Ёҳуд Роббингиз мудом қалбингиздами? Дуо қилаётганингизда У Зотининг сизга жуда яқин эканини, шивирлаб айтган ҳар бир гапингиз, ҳатто кўнглингиздан ўтказган ҳар бир фикрингиздан огоҳлигини биласизми?

У барча одамлар ва ҳамма-ҳамма нарсанинг - оламларнинг Робби, ҳаётдаги энг яқин дўстингиз, суянадиган ёлғиз таянчингиз, умид ва ишончингиз манбааи эканини, авваламбор У Зотга мурожаат қилинишини юрак-юракдан ҳис қиласизми? Бериладиган жавоб қандай бўлишидан қатъий назар бу китобни ўқиш фойдадан ҳоли эмас. **Чунки ҳар бир қалб Аллоҳни ўзининг ақли, тафаккур қилиш доираси, билим савияси даражасида тасаввур қилади. Инсоннинг тафаккур доираси қанчалик кенг, тасаввури қанчалик бой бўлмасин, Аллоҳни, унинг мислсиз қудратини ирода қилишга ожиздир.** Бу рисолада Аллоҳнинг бандаларига қанчалик яқинлиги, улардан қандай дуо исташи, қандай дуо қилиш Аллоҳга хуш келиши, дуо қилиш илми ва одоби баён қилинади.

Дуонинг аҳамияти Қуръонда: **“Агар дуо-илтижоларингиз бўлмаса, Роббим сизларга ҳеч қиймат бермас”**, “Фурқон”, 77, ояти орқали баён қилинган. Аллоҳга дуо қилишда, унга яқин бўлишда ҳеч қандай чегара йўқ. Дуо - Аллоҳ билан бандани боғловчи восита, Аллоҳга боғланиш, унга илтижо қилиш эҳтиёжи эса инсоннинг фитратида бор. Мўминлар учун дуо ҳаётларининг ажралмас қисми ва табиий эҳтиёжи. Баъзилар учун дуо жуда мушкул аҳволда қолганда, қийинчиликлар билан юзма-юз келганда эсга олинандиган ибодатдир. Албатта, бу Аллоҳга хуш келмаган ҳолат. Аллоҳга мақбул бўлгани осончиликда ҳам, ҳам қийинчиликда ҳам бирдек дуода бардавом бўлишдир. Қуръонда самимият билан дуо қилиш йўллари атрофлича баён қилинган. Қуръоннинг 209 оятида дуо мавзуси тилга олинган. Шунинг ўзи дуонинг қанчалик муҳим ибодат эканидан далолатдир .

ҚУРЪОНГА КЎРА ДУО

Чақириш, нидо қилиш, иташ, ёрдам сўраш маъноларини билдирган дуо, Қуръонга кўра банданинг бутун вужуди билан Аллоҳга илтижоси ёки имкониятлари чекланган мавжудод – инсоннинг, ҳамма нарсага қодир Зот қаршисида ожизлик билан муножот қилишидир. Аллоҳга иймон келтирган ҳар бир кишининг дуо қилиши бир ҳақиқат. Фақат баъзилар дуони сўнгги чора сифатида, барча имкониятларни ишга солиб, ўйлагани амалга ошмагандан кейингина қўллаши лозим бўлган имкон сифатида кўришади. Бундайлар қийин аҳволдан чиқгач, бошларига яна бир машаққат тушмагунча

Аллоҳни ёд этиш ҳаёлларининг четидан ҳам ўтмайди. Айрим тоифа одамларнинг эса дуо ҳақида тушунчалари жуда юзаки. Уларнинг наздида дуо болаликдан эътиборан оиланинг ёши улуғ аъзоси томонидан ўргатиладиган жумлалардир. Бундайлар дуода Аллоҳнинг борлиги, бирлиги, буюклиги, ҳамма нарсага қодирлиги, бандаларининг аҳволидан доимий огоҳлиги, дуоларининг қабул бўлиш-бўлмаслиги ҳақидаги тушунчаларга мутлақо эга эмаслар. Олдиндан ёд олинган дуо қолипидан ташқарига чиқмайдилар.

Мазкур китобимиз мавзуси - Аллоҳнинг Қуръон воситасида бандаларига билдирган дуо қилиш таълими ҳақида.

Қуръон илмига кўра дуо қилиш - Аллоҳга боғланишнинг энг осон йўли. Келинг энди, Аллоҳнинг сифатларини бир ўйлайлик. У инсонга жон томирларидан ҳам яқин, ҳамма нарсани эшитувчи, кўрувчи Зотдир. Инсоннинг қалбидан ўтган ҳар қандай фикр Аллоҳнинг назаридан четда қолмайди.

Инсон Аллоҳнинг ожиз, Унинг ёрдамига доимий муҳтож бандаси эканлигини билиб яшаса, ҳар доим Аллоҳнинг у билан бирга эканлиги, қалбида яширинган заррадек туйғуларидан ҳам бохабарлиги, орзу-ниятларини Аллоҳ юзага чиқараётганини юрак-юракдан ҳис қилади. Шу сабабли инсон мудом Аллоҳга самимият билан гуноҳларини, хатоларини эътироф этиши, Ўзидан ёрдам сўраб қалбан юзланиши лозим. Бунинг аксини қилган кимсалар Аллоҳга қарши кибрланган ҳисобланиб, Қуръонда бунинг жазоси абадий жаҳаннам эканлиги баён қилинган. Ҳозирги кунда айрим тоифа одамлар орасида диққатимизни тортадиган бир ҳолат бор. Бу - дуони бошқа ибодатлар каби тарк этилган, эскирган бир анъана сифатида баҳолашдир. Исломий илмлар ҳақида сўз кетганда уларни биргина эскича сўзи билан алмаштириб ишлатишади. Бундай тор фикрлаш Аллоҳга эҳтиёжи йўқ, ўзини ҳамма нарсага қодир деб билувчи кимсаларга хос. Инсонларнинг кўп қисми ҳаётларининг бошидан то охирига қадар бўлаётган воқеаларни ўзлари ва атрофларидаги одамларнинг назоратида юз беради деб ўйлайдилар. Шу сабабли ўлим билан юзма-юз қолмагунча ёки бирор фалокатга учрамагунча ўзларича Аллоҳга дуо қилишга эҳтиёж сезмайдилар. Ваҳоланки бу жуда янглиш фикрлаш. Аслида инсонларнинг бари дуога эҳтиёж сезадилар. Фақир ва ночор аҳволда яшаётган инсоннинг бадавлат инсонга караганда дуога кўпроқ эҳтиёж сезади деб ўйлаш, дуо ҳақида нотўғри тушунчага эга кишиларнинг фикри. Ҳамма нарсаси бор, барча мақсадларига етишган кишининг дуога ҳеч эҳтиёжи йўқ деб ўйлаш ҳам нотўғридир. Чунки бундай ҳолда дуо қилишнинг ягона сабаби дунёвий орзуларга эришиш бўлиб қолади. Ваҳоланки мўминлар ҳам дунё, ҳам охиратлари учун дуо қиладилар. Дуо қилувчи юзага келган ҳар қандай ҳолатни, ҳар қандай воқеаларни коинотнинг яратувчиси ва ҳокими бўлган Аллоҳга ҳавола қилади. Муаммоларнинг ечимини топиш учун интилиш, Аллоҳга дуо қилиш, ишларининг хайрли якунини Аллоҳга ҳавола этиш билан бирга, сабр қилиш ҳам роҳат манбааидир.

ҚУРЪОНДА ДУО ҚАНДАЙ АНГЛАТИЛГАН

Энг охирги марта Аллоҳга қачон дуо қилганингизни эслайсизми? Бу саволга турлича жавоб олинishi табиий. Инсонлар албатта, ҳамма жойда, ҳар қандай вазиятда, барча истакларининг рўёби учун Аллоҳга дуо қиладилар. Аммо иймон келтирганларнинг ҳар қандай вазиятда ҳам Аллоҳга дуо қилишлари ҳақида Қуръонда алоҳида эътибор қаратилган:

“Роббимиз, буни бекорга яратганинг йўқ, Ўзинг поксан, бизни ўт азобидан сақлагин. Роббимиз, албатта, Сен кимни дўзахга киритсанг, батаҳқиқ, уни шарманда қилибсан. Ва золимларга ёрдам берувчилар йўқ. Роббимиз, биз нидо қилувчининг: “Роббингизга иймон келтиринг!”- деб нидо қилаётганини эшитдик ва иймон келтирдик. Роббимиз, бизнинг гуноҳларимизни кечиргин ва ёмонликларимизни ўчиргин ҳамда яхшилар билан бирга ўлдиргин. Роббимиз, бизга Пайғамбарларингга ваъда қилган нарсаларингни бергин ва бизни қиёмат куни шарманда қилмагин. Албатта, Сен ваъдага хилоф қилмасан. Роббилари уларнинг (дуоларини) ижобат қилиб: “Мен сизлардан эрқагу аёл амал қилувчининг амалини зое қилмасман” (“Оли Имрон”, 191-195).

Булар билан ёнма-ён дуонинг энг гўзал, энг мақбул шакли борки, Қуръонда улар баён қилинган.

БАЛАНД БЎЛМАГАН ОВОЗ, ТАНҲО ВА ҚАЛБАН ДУО ҚИЛИШ

Ҳаётингиздаги энг қийин ва машаққатли онларда, Аллоҳга дуо қилиш эҳтиёжи янада кучайганда, дуо қилиш учун қандай шароит ихтиёр қилганингизни эслай оласизми? Хойнаҳой оқшом бошингизни ёстиққа кўйиб юлдузли осмонга тикилган куйи унинг чексиз-чегарасиз эканлигини тафаккур қилган ҳолда, ёки Аллоҳ билан юзма-юз қолиш имкони бўлган сокин, кимсасиз бир жойни танлаган бўлсангиз керак. Ибодат асносида маънавий ҳузур асосан ёлғиз қолганда, ҳеч ким билмаган вақтда, Аллоҳ билан танҳо, юзма-юз бўлганда сезилади. Хато ва гуноҳлари учун мағфират, эҳтиёжларининг қондирилиши учун дуо қилаётган инсон албатта, ёлғиз ҳолда дуо қилишни танлайди. Бунга бир мисол Закариё алайҳиссаломнинг дуосидир. Қуръонда унинг Аллоҳдан наслини давом эттирадиган ворис истаб яширинча қилган дуоси шундай баён қилинган:

«У Роббига махфий нидо қилган чоғини эсла. У: «Эй Роббим, менинг суякларим мўртлашди, бошга оқ туташди, эй Роббим, сенга дуо қилиш-ла бадбахт бўлмаганман» («Марям», 3-4).

Дуонинг қабул бўлиш сабабларидан бири Аллоҳга юзланувчининг кучли, ҳамма нарсага қодир, ҳамма нарсадан огоҳ Зот қаршисида ўзини паст тутиб, илтижо қилишдир. Зотан самимий мўмин хоҳ дуо, хоҳ намоз, хоҳ рўза, хоҳ бошқа ибодат бўлсин ўзини Аллоҳнинг олдида ожиз, ҳақир санаб У

Зотга қўрқув ва умид билан дуо қилади. Қуръонда мўминларга дуо қилиш одоби тўғрисида қуйидаги тарзда таълим берилган:

«Роббингизга тазарруъ ила махфий дуо қилинг. Зотан, У ҳаддан ошгувчиларни севмас» («Аъроф», 55).

«Роббингни эртаю кеч ичингда тазарруъ-ла, қўрқиб, овоз чиқариб гапирмай зикр қил ва ғофиллардан бўлма. Роббинг ҳузуридагилар, албатта, Унинг ибодатидан мутакаббирлик қилмаслар...» («Аъроф», 205-206).

Қуръонда дуони ёлғиз, махфий ва тазарруъ билан қилишга эътибор қаратилган. Шу сабабли дуо қилувчи овозини баланд қилиши, атрофида кўп одамларни жамлаши муҳим эмас. Шунинг учун унутмаслик керакки дуода овозни баландлаштириш унинг қабулини осонлаштирамайди. Биз дуо қилаётган Роббимиз қалбимиздан ўтган туйғуларни билган, ҳамма нарсадан огоҳ ва бизга жон томирларимиздан ҳам яқиндир. Бу ҳақда Аллоҳ таоло марҳамат қилади:

«Албатта, инсонни Биз яратганмиз ва унинг нафси нимани васваса қилишини ҳам билурмиз. Ва Биз унга жон томиридан ҳам яқинмиз» («Қоф», 16).

Яратувчимизнинг бизларга шунчалик яқинлигини билиб туриб овозимизни беҳуда баландлатишнинг ҳожати йўқ. Инсон қалбан дуо қилиш билан бирга фақат ўзи эшитадиган овоз билан ҳам дуо қилиши мумкин. Қуръонда хоҳ ибодат чоғида, хоҳ ҳаётининг ҳар онисида овозини меъёрда қилиш лозимлиги оятларда қуйидагича билдирилган:

«Юришда мўътадил бўл ва овозингни пасайтир. Чунки, овозларнинг энг ёмони эшакнинг овозидир» («Луқмон», 19).

«Сен: «Аллоҳга дуо қилинглар, Роҳманга дуо қилинглар, қайсисига дуо қилсангиз ҳам, бари бир. Гўзал исмлар Уникидир», деб айт. Намозингни жуда баланд овоз ила ўқима, уни жуда махфий ҳам ўқима, бунинг орасида бир йўл тут» («Исро», 110).

Кўриб турганимиздек Қуръонда таълим берилган ибодат намунаси кўз-кўз қилишдан узоқ. Бошқалар кўрсин ёки эшитсин деб қилинмайди. Фақат Аллоҳ олдидаги бурчини гўзал ҳолда бажариш мақсад қилинади. Қуръонда бунга жуда катта аҳамият берилган. Дуо билан боғлиқ оятларда қайта-қайта **«Унга динни холис қилган ҳолда дуо қилинг»** каломи зикр этилган.

«Сен «Роббим адолатга амр қилади. Ҳар бир ибодатхонада юзингизни тўғри тутинг. Унинг динига ихлос этган ҳолда дуо қилинг. Сизларни аввал қандай яратган бўлса, ўша ҳолда қайтасизлар», деб айт» («Аъроф», 29,)

«Бас, агар кофирлар ёқтирмасалар ҳам, Аллоҳга динни холис қилган ҳолингизда ёлборинг» («Ғофир», 14).

«У зот тирикдир. Ундан ўзга ибодатга сазовор зот йўқ. Бас, Унга динни холис қилган ҳолда дуо қилинг. Оламларнинг Робби Аллоҳга ҳамдлар бўлсин» («Ғофир», 65).

Ушбу оятларда зикр этилган **«Унга динни холис қилган ҳолда дуо қилинг»** каломидан мурод Аллоҳга динни холис тутган ҳолда дуо-ибодат

қилиш, Аллоҳга холис бўйсунган ҳолда, шариатга тўла амал қилган ҳолда, иймон-эътиқодга ёлғону риёни аралаштирмай дуо-ибодат қилишга чақиришдир.

Дин фақат Аллоҳникидир. Ибодатлар ҳам фақат Унинг розилигини кўзлаб қилинади. Дуо-ибодатларини бошқаларга кўрсатиш учун қилганлар ҳақида шундай дейилган:

«Бир «намозхонлар»га вайл бўлсинки. Улар намозларини унутувчилардир. Ундок кишилар риё қиладиганлардир» («Маъун», 4-6).

АЛЛОҲНИНГ БОРЛИГИНИ ҲИС ЭТГАН ҲОЛДА ДУО ҚИЛИШ

Дуонинг энг биринчи ва муҳим шартларидан бири Аллоҳга бўлган мустаҳкам иймондир. Одам чорасиз қолганда Аллоҳнинг борлигини ва унга фақатгина У Зот ёрдам бериши мумкинлигини ҳис қилиши жуда муҳимдир. Лекин одам нафақат оғир дамларда, балки осойишта онларида ҳам Аллоҳнинг борлигини, Унинг буюклигини ҳис этиб дуо қилиши лозим. Аслида одам фақат дуода эмас, ҳаётининг ҳар онда буларни ҳис қилиб яшамоғи лозим. Буларни билган мўмин барча ибодатлар қатори дуони ҳам унинг мазмун моҳиятини англаб қилади. Дуо Аллоҳ билан банда ўртасида риёсиз, холис алоқа ўрнатилиши билан аҳамиятлидир. Одам барча муаммою ташвишларини, истагу эҳтиёжларини фақат Аллоҳга очиб, бу мулоқотда фақат Аллоҳ ва Унинг бандаси иштирок этади. Аллоҳ ҳам бандасининг Унга холислик, тазарруъ билан қилган илтижоларини қабул этиб, уни ноумид қилмайди.

Аввал ҳам айтиб ўтганимиздек дуонинг ҳеч қандай шаклий қолипи йўқ. **«Намозни адо этганингиздан сўнг, Аллоҳни турган, ўтирган ва ёнбошлаган ҳолингизда эсланг» («Нисо», 103)** ояти, инсонни ҳар қандай шароитда ҳам Аллоҳни эслаб, Унга дуо қилиши мумкинлигини кўрсатади. Муҳими тақозо этилган вазият эмас, банданинг Аллоҳга бўлган иймону ихлоси, самимиятидир.

Айтганларимизнинг акси эса дуонинг ҳақиқий моҳиятига зид бўлиб, уни фақат маълум вақт ва шароитда бажариладиган ибодат сирасига киритиб кўяди. Унда ихлос, ишонч дуо қабулининг асосий шартларидан бўлмай қолади. Ҳатто баъзи жоҳил кимсалар дуонинг асл моҳиятини англамай уни сеҳр ва тилсимият деб ҳам ўйлашади. Дарахтларга ип боғлаш, ўзлари аниқ билмаган азиз-авлиёлар қабрини зиёрат қилиш, у ердаги кўл балиқларига емиш бериб фарзанд тилаш, Биби мушкулкушод маросими ўтказиб муаммоларига ечим сўраш моддиюн фикрловчи кишиларга хосдир. Эътибор берсак бундай фикрлашнинг энг муҳим сабаби Қуръон илмидан беҳабар бўлишдир. Тўғридан-тўғри, ҳеч қандай воситачисиз Аллоҳга дуо қилиб сўраш ўрнига, турли-туман ботил нарсаларга ихлос қилиб ўзларини қийнашлари ачинарли ҳол. Бу амаллари билан улар кимга илтижо қилиб, кимдан сўраганликларини фарқига ҳам бормайдилар. Дуо учун қўллашган турли ботил ашёларини каромат деб эътиқод қилишади, аммо унинг нималиги сўралса тайинли жавоб бера олмайдилар. Қабр зиёратида у ерда

ётганларга дуо қилиб, улардан мадад сўраганлар ҳам ботил эътиқод эгаларидир. Мўмин эса **«Ва Роббингни исмини зикр эт ва Унинг ибодатига бутунлай ажралиб чиқ»** («Муззаммил», 8) амрига амал қилиб ўзининг барча ишларида Аллоҳни доимо зикр қилиш билан ёрдам сўрайди. У Зотга бутун вужуди билан илтижо чиқиб, фақат Унинг Ўзига суянади, ишларининг бирортасида ҳам Аллоҳ таолодан ўзгага суянмайди.

ҚЎРҚУВ ВА УМИД БИЛАН ДУО ҚИЛИШ

Қуръонда Аллоҳнинг **«марҳаматлиларнинг энг марҳаматлиси»** («Анбиё», 83) эканлиги билдирилган. Яна Қуръонда гуноҳ қилиб, сўнгра Аллоҳга истиффор айтганлар Аллоҳнинг мағфиратли ва раҳимли Зот эканлигини кўришлари билдирилган. («Нисо»,110). Шу сабабли инсон Аллоҳни раҳим қилувчи, мағфират этувчи Зотлигини ўйлаши, умид билан дуо қилиши лозим. Киши қилган хатоси туфайли ҳис қилаётган виждон азоби қанчалик катта бўлмасин, бу Аллоҳнинг чексиз мағфиратидан умид узишга сабаб бўла олмайди. Шу билан бирга кишининг хато ва гуноҳлари туфайли мавжуд руҳий ҳолати унинг Аллоҳга умид билан дуо қилишига тўсиқ бўла олмаслиги керак. Чунки Қуръонда Аллоҳнинг раҳматидан умид узиш кофирларга хослиги эслатилган:

«Аллоҳнинг раҳматидан ноумид бўлманглар. Ҳақиқатан, Аллоҳнинг раҳматидан фақат кофир қавмларгина ноумид бўлурлар» («Юсуф», 87).

Маълумки ҳеч кимнинг жаннатга кириши учун кафолати йўқ. Бу хусусда Аллоҳ Қуръонда:

«Албатта, Роббиларининг азобидан омонлик йўқдир» («Маъориж», 28), ояти билан ушбу ҳақиқатни бандаларига билдирган. Шу сабабли барча одамлар сўнгги имконигача Аллоҳдан қўрқишлари лозим. Шундай экан, имтиҳон дунёсидаги барча одамлар Аллоҳга қалбан илтижо қилиб залолатга тушишдан, шайтонга итоат қилишдан паноҳ тилаши, Аллоҳдан ҳидоятда собит туришларини сўраши лозим. Чунки ҳеч кимнинг тўғри йўлда мустаҳкам туришига кафолати йўқ. Қалбларнинг ҳаммаси Аллоҳнинг қўлида бўлиб, бу ҳақда Қуръонда иймон келтирган ва илмда собит бўлган ақл эгалари томонидан қилинган қуйидаги дуога эътибор қаратилган:

«Эй Роббимиз, бизни ҳидоят қилганингдан сўнг қалбларимизни оғдирмагин ва бизга Ўз хузурингдан раҳмат ато қилгин. Албатта, Сенинг ўзинг кўплаб ато қилувчисан» («Оли Имрон», 8).

Албатта, илмда собит бўлган мўмин киши ҳидоят Аллоҳнинг раҳмати, нақадар улуғ неъмат эканлигини билгани боис, Аллоҳдан қалбан ёлвориб ушбу ҳидоят йўлида собит қилишини сўрайди.

Мўминнинг бошқалардан энг фарқли жиҳати Аллоҳдан қўрқишида акс этади. Чунки Аллоҳга иймон келтирмаган кимсанинг жаҳаннамнинг мавжудлигига бўлган ишончи ҳам суетдир. Мўмин киши охират кунига қаттиқ ишонгани учун, бу ишонч уни мудом Аллоҳдан қўрқиб яшашга чорлаб туради. Фақатгина Аллоҳга иймон келтирган ва Роббисига қарши

кибр қилишдан кўрққан, Унинг чексиз раҳматидан умидвор бўлган кишигина Аллоҳга кўрқув ва умид билан дуо қилади. Бу тарбияни ўзида шакллантиришни истаганлар албатта, Аллоҳнинг каломини, ундаги азоб ва раҳмат оятларини мудом ўқиши, уни қалбига сингдириб, амалда тадбик қилиши лозим. Эътибор берсак Қуръонда кўрқув ва умид оятлари ёнма-ён келади. Агар киши дуоларида кўрқув ҳис этмаса у тафаккур қилишдан йироқ турган кимса бўлади. Инсон Аллоҳга жаҳаннам азобидан паноҳ тилаб қанча кўп дуо қилса, Унинг жаннати, жамолини истаб ҳам шунча кўп дуо қилиши лозим. Яъни жаҳаннам азобидан қўқиб, жаннатга киришни умид қилиши лозим. Бу ҳолат Қуръон оятларида қуйидагича баён қилинган:

«Ундан кўрқиб тамаъ ила дуо қилинг. Албатта, Аллоҳнинг раҳмати яхшилик қилувчиларга яқиндир» («Аъроф», 56).

«Уларнинг ёнбошлари ётар жойидан йироқ бўлур. Улар Роббиларига кўрқув ва умидворлик ила дуо қилурлар ва ўзларига Биз ризқ қилиб берган нарсаларимиздан инфоқ қилурлар» («Сажда», 16).

Кўриб турганимиздек кўрқув ва умид Қуръонда таълим берилган дуонинг икки тамалидан биридир. Қуръонни диққат билан ўқисак, уни тафаккур қилсак барча ибодатлар ва ҳаётнинг ҳар лаҳзасида бу икки туйғунинг аҳамияти буюк эканини тушуниб етамиз. Унутмаслик керакки, дуо абадий ҳаётимизда нажотга етаклайдиган ибодатдир. Аллоҳ таоло Қуръони каримда бу ҳақиқатни қуйидагича баён қилган:

«Ва Роббингиз: «Менга дуо қилинг, сизга ижобат қилурман. Албатта, Менга ибодатдан кибр қилганлар жаҳаннамга хору зор холларида кирурлар», деди» («Ғофир», 60).

АЛЛОҲНИНГ СИФАТЛАРИНИ ЁДГА ОЛИБ ДУО ҚИЛИШ

Аллоҳнинг исмлари бизга У Зотнинг сифатларини ўргатади. Мисол учун Аллоҳ - Раҳмон – кофиру, мўминга меҳрибон, неъмат берувчидир. Ҳакам – ҳукм қилувчи, Раззоқ – ризқ берувчидир.... Бу исмлар бизга Роббимизни танитгани учун одам уларни ёдга олганда У Зотнинг буюклигини, яқинлигини, меҳрибонлигини ва бошқа яна қанчадан-қанча сифатларини эслайди. Аллоҳдан ризқ истаган Унинг «Раззоқ» исмини, мағфират истаган «Ғофурур Роҳийм», «Таввабур Роҳийм» каби исмларини ёдга олиб дуо қилади. Бундай дуо қилиш албатта, дуо қилиш шартига мос келади. Қуръонда Аллоҳга Унинг исмлари билан дуо қилиш айтилган:

«Аллоҳнинг гўзал исмлари бордир. Бас, Унга ўша (исм)лар ила дуо қилинг» («Аъроф», 180).

«Сен: «Аллоҳга дуо қилинглар, Роҳманга дуо қилинглар, қайсисига дуо қилсангиз ҳам, бари бир. Гўзал исмлар Уникидир», деб айт» («Исро», 110).

Аллоҳнинг барча сифатларини билган одам хато ва гуноҳларини Аллоҳдан яширишга уринмайди. Чунки яширса ҳам ошкор қилса ҳам Аллоҳ ҳамма нарсани кўрувчи ва билувчи эканини фикрлайди. Хатоларини яширишга уриниши беҳуда эканини билган одам кучини беҳуда бўш нарсага

эмас, балки Аллоҳдан мағфират сўраб, истиғфор айтишга сарфлайди. Иброҳим алайҳиссаломнинг ўз дуоларини қуйидагича бошлаганлиги Қуръонда шундай билдирилган:

«Эй Роббимиз, албатта, Сен ўзинг махфий тутган нарсамизни ҳам, ошкор қилган нарсамизни ҳам билурсан. Аллоҳ учун еру осмондаги бирон нарса махфий эмас» («Иброҳим», 38).

Мўмин кишига эҳтиёжи, нияти ўзига нақадар имконсиз туюлсада ҳамма нарса Аллоҳнинг назоратида эканини, имконсиз кўринган ҳар нарса Аллоҳнинг биргина «Бўл» деган амри билан амалга ошишини билади. Шу сабабли Аллоҳнинг неъматларига етишиш учун ҳар қандай оғир ҳолатни тўсиқ деб ҳисобламайди. Аллоҳга бўлган мустаҳкам ишонч ва ихлос билан қилган дуоסי ҳар қандай тўсиқни енгиб ўтишига астойдил ишонади.

Истак ва эҳтиёжларимизни Аллоҳга билдиришда бизларга Қуръонда Пайғамбарлар, мўминлар ва фаришталар тилидан қилинган дуо одоби баён қилинган. Улар ўз эҳтиёжларини Роббиларига баён қилганда У Зотнинг сифатларини тилга олишган. Уларнинг бир нечтасини кўрсатиб ўтиш кифоя .

Закариё алайҳиссаломнинг дуоסי:

«Эй Роббим, менга Ўз хузуридан яхши зурриёт бергин. Албатта, Сен дуони эшитувчисан» («Оли Имрон», 38).

Сулаймон алайҳиссаломнинг дуоסי қуйидагича эди:

«Эй Роббим, мени мағфират қилгин ва менга ўзимдан кейин бирор кишига муяссар бўлмайдиган мулкни ҳадя этгин. Албатта, Сен кўплаб атоларни бергувчисан» («Сод», 35).

Исо алайҳиссаломнинг дуоסי:

«Роббимиз, Бизга осмондан ясатилган дастурхон туширгин, у аввалимизгаю охиримизга байрам бўлиб қолсин. Сендан мўъжиза бўлиб қолсин. Ва бизга ризқ бергин, зотан Ўзинг энг яхши ризқ бергувчисан» («Моида», 114).

Мўминларнинг дуоסי:

«Эй Роббимиз, бизга нуримизни батамом қилиб бер, мағфират қил, албатта, Сен барча нарсага қодирсан» («Таҳрим», 8).

ДУОДА ҚОЛИПГА ТУШГАН, ТАКРОРЛАНАДИГАН СЎЗЛАРНИ АЙТМАСЛИК

Дуо деганда фикримизга дастлаб Аллоҳни ёдга олиш, У Зотга эҳтиёжларини билдириш, истакларини сўраш, гуноҳлари учун мағфират тилаш кабилар келади. Агар ҳақиқатдан ҳам шундай бўлса дуода самимий бўлиш лозим. Айрим кишилар дуони ихлос билан бажариладиган ибодат эмас, балки маълум қолипга тушган сўзлар тизими, маъносини дуо қилаётган кишининг ўзи ҳам унчалик тушуниб етмайдиган, ҳар сафар қайта-қайта айтиладиган сўзларнинг такрорланиши, шунга ўрганиб қолиш ёки анъана деб ўйлашади. Аллоҳнинг буюклигини ҳис қилган, Унинг азобидан кўрққан ва розилигини топишни истаган одам қалбидан келган самимий ва табиий ифодалар билан У Зотга юзланади. Ўзини Аллоҳга топширган, дўст ва

ёрдамчи сифатида фақат Уни танлаган одам, қалбида тўлиб-тошган самимий ифодалар билан дардини фақат Унга айтади ҳамда Ёқуб алайҳиссалом каби барча дарду аламини фақатгина Аллоҳга билдириб, Ундан ёрдам сўрайди:

«...Албатта, мен дарду ҳасратимдан фақат Аллоҳнинг Ўзига шикоят қилмоқдаман...» («Юсуф, 86»).

Дуо қилувчи самимий бўлмаса, дуони бажарилиши керак бўлган расмий иш ёки қабул бўлиш - бўлмаслиги аниқ бўлмаган нарса деб эътиборсиз қараса, асосан бир қолипга тушган ибораларни қўллайди. Нима деётганини ўзи ҳам тушунмаётган бир қанча чиройли сўзларни айтиб ўзича дуо қилган бўлади. Бу Қуръонда таъриф этилган дуо эмаслиги аниқ. Ваҳоланки дуо банданинг Ўз Роббиси билан самимий мулоқотидир. Ҳар бир одамнинг муаммолари, истаклари, орзулари, руҳий ҳолати бир хил эмас. Дуо вақтида сўзлар эмас, дуо қилувчининг ўша вақтдаги руҳий ҳолати муҳимдир. Қуръонда баён қилинган дуоларнинг ҳеч бирида бу услуб кўринмаган. Пайғамбарлар, фаришталар, мўминлар тилидан қилинган дуо намуналарида фақатгина руҳий ҳолатдан келиб чиққан самимий қалб ифодалари, илтижоларини кўрамыз.

ДУОДА ШОШМАСЛИК

Инсон табиатан шошилувчидир. Баъзан фитратидаги бу шошқалоқлик юзага чиққанда, ҳатти - ҳаракатларининг оқибатини ўйламасдан иш тутаяди. Ҳар нарсани нозик жиҳатларигача билувчи Роббимиз Ўзининг китобида шундай марҳамат қилган:

«Инсон шошқалоқ ўлароқ яратилгандир. Мен, албатта, сизларга Ўз оят-аломатларимни кўрсатурман. Бас, мени шошилтирманглар» («Анбиё», 37).

Инсон табиатидаги шошқалоқлик асосан дунёвий неъматларни қўлга киритишда янада кўпроқ юзага чиқади. Албатта, ҳар бир одам Аллоҳнинг неъматлари ва жаннатига рағбати кучли. Жаннат неъматларига ўхшаш баъзи неъматларнинг бу дунёда ҳам мавжудлиги, жаннатнинг қандай маскан эканлигини тасаввур қилиш ва унга бўлган рағбатни янада кучайтириб солиҳ амаллар қилишга чақиришдир. Бу неъматларга бўлган кучли истак ҳамда шошқалоқлик туфайли киши уларни тезроқ қўлга киритишни хоҳлайди. Бу шошқалоқлик дуоларда ҳам ўз аксини топади. Дуо қилгандан сўнг уни тезроқ қабул бўлишини истайди. Дуонинг қабули кечикса «Дуо қияпман, лекин қабул бўлмаяпти», деган нотўғри хаёлларга боришади. Шошқалоқлик, сабрсизлик вақти-вақти билан ноумид бўлишга, ҳатто дуо қилмай қўйишгача олиб келади. Аслида мўмин ўзи учун нима яхши ва нима ёмон эканлигини жуда яхши билувчи Аллоҳ эканини эсда тутиши лозим. Бу ҳақиқатни Аллоҳ шундай билдирган:

«...Шоядки, ёқтирмаган нарсангиз сиз учун яхши бўлса. Ва шоядки, ёқтирган нарсангиз сиз учун ёмон бўлса. Аллоҳ биладир, сиз билмассиз» («Бақара», 216). Шу сабабли банд Аллоҳдан бир нарса истаган вақт унинг оқибатини Аллоҳга ҳавола этиши ва сабр қилиши лозим. Балки

дуо қилиб истаган нарсасида унинг учун яхшилик йўқдир. Балки дуо қилган нарсасига эришиш учун маънавий камолликка етишиш, бунинг учун маълум муддат ўтиши зарурдир. Балки Аллоҳ унга сўраганидан ҳам яхшироғини ато этиш учун сабрини синаётгандир. Шу сабабли мўмин у ишни Аллоҳга ҳавола этиши, Ундан хайрли оқибатларни сўраб дуо қилиши зарур. Бу йўлда фақат сабр керак. Зеро, Аллоҳ таоло Қуръонда ибодатда сабрли бўлишга эътибор қаратиб шундай марҳамат қилган:

(«Бақара», 45)

Қуръонда барча ибодатлар каби дуода ҳам азму қарорли бўлиш мақталган. Чунки дуода сабрли бўлиш мўминни янада комиллаштиради, кучли ирода эгаси қилади. Сабр билан дуо қилиш унда исталган эҳтиёжлар, муаммоларнинг ечими билан бирга энг муҳим нарса Аллоҳга бўлган яқинликни тақозо этади. Дуода сабрли бўлган мўмин дуо қилиб истаган нарсасидан ҳам афзал нарса - кучли маънавий озуқа топади.

Пайғамбарларнинг баъзилари талабларини йиллар давомида дуо орқали Аллоҳдан истаб келишган. Аллоҳ эса уларнинг баъзиларининг истагини тез, баъзилариникини эса йиллар ўтганидан сўнг берган. Ёқуб алайҳиссаломнинг ўғли Юсуф алайҳиссалом билан дийдорлашиши, Юсуф алайҳиссаломнинг йиллар давомида ётган зиндондан чиқиб мулк эгаси бўлиши, Айюб алайҳиссалом етган зарардан раҳимлиларнинг раҳимлиги бўлган Аллоҳга қилган дуолари кўп йиллар ўтгандан сўнггина қабул бўлган. Иброҳим алайҳиссалом зурриётларидан мусулмон уммат чиқишини, Аллоҳнинг оятларини тиловат қилиб берадиган, китобни ва ҳикматни ўргатадиган, уларни поклайдиган Пайғамбар юборишни сўраб қилган дуосини эса Аллоҳ кўп асрлардан сўнг ижобат қилиб, Муҳаммад алайҳиссаломни Пайғамбар қилиб юборган. Бундан кўриниб турибдики, чин дилдан қилинган дуо албатта қабул бўлади, лекин қабул қилувчи Зот қачон хоҳласа, ўшанда қабул қилади. Албатта, Қуръондан келган бундай мисолларда буюк сабр намунасини кўриш мумкин. Аллоҳ солиҳ бандаларининг дуоларини маълум вақт ўтгандан сўнг қабул қилиш билан уларга хайр истаган. Бу муддат ичида улар янада комиллашган, тарбияланган, садоқат ва ихлослари янада мустаҳкамлашган, жаннатга лойиқ кишилар қаторидан ўрин олганлар. Кўриниб турибдики дуонинг натижасини кўриш учун шошилиш мўминга асло хос эмас. Мўминнинг ягона вазифаси Яратувчисига итоат этиш, ўзи учун аталган тақдирга рози бўлишдир. Ана, мўмин кишининг дуосини Аллоҳ ўз вазифасининг бир қисми сифатида адо этади.

ДУОНИНГ МАВЗУСИ ФАҚАТ ДУНЁ НЕЪМАТЛАРИ ЭМАС

Дуода дунёвий ҳаётимиз билан боғлиқ нарсаларни сўраймизми ёки дунёдан кечиб фақат охираат талабида бўламизми? Албатта, Аллоҳнинг холис бандалари учун ҳар иккисида ҳам хайр бор. Маълумки, дунё ҳаёти мутлақо яқун топадиган жуда қисқа ҳаётдир. Лекин ундаги ҳар бир неъмат кишининг Аллоҳга яқинлашиши ва шукр қилиши учун сабаб бўла олиши мумкин. Ундаги баъзи неъматларга қараб жаннат ва ундаги неъматлар ҳақида

тасаввурга эга бўлиш мумкин. Ундаги осмон, ер, қуёш, ой, юлдуз каби санаб саноғига етиб бўлмайдиган бошқа неъматлар эса Аллоҳнинг биру борлиги, ҳар нарсага қодирлигини тафаккур қилишга чақиради. Қуёшнинг ботиши, куннинг тун билан ўрин алмашиши, юлдузларнинг пайдо бўлиши, яна тонг отиши, қуёш чиқиши каби кўзимиз ўрганиб қолган ҳодисаларда эса оламнинг ягона бошқарувчиси борлиги, Ундан бошқа ҳеч нарсанинг боқий эмаслигини исботлайди. Албатта, тафаккур қилувчилар буларнинг барини кўрганда Аллоҳни поклаб ёд этадилар, Унинг чексиз қудрати олдида бош эгадилар. Бу эса Аллоҳга маънавий яқинликни тақозо этади. Шу сабабли Аллоҳ Қуръонда мўминларга ҳам дунё, ҳам охират учун дуо қилиш кераклигини билдирган. Фақат дунё ҳаётининг ўткинчи матоҳларига алданиб қолишдан қайтаради. Ўз китобида эса шундай марҳамат қилган:

«...Одамлардан баъзилари: Роббимиз бизга бу дунёда бергин», дейдир ва унга охиратда насиба йўқдир. Ва улардан баъзилари: «Роббимиз, бизга бу дунёда ҳам яхшиликни, охиратда ҳам яхшиликни бергин ва бизни дўзах олови азобидан сақлагин», дейдир. Ана ўшаларга қилган касбларидан насиба бор. Ва Аллоҳ тез ҳисоб қилувчидир» («Бақара», 200-202).

Албатта, ҳар бир одам ўз дунёқараши, эҳтиёжи, талабидан келиб чиқиб дуо қилади. Кимни нима қизиқтирса, нима билан машғул бўлса, нимага кўп вақт ажратса қилган дуоси ҳам асосан ўшалар билан боғлиқ бўлади. Аллоҳ розилигини мақсад қилган мўминнинг истаги У Зотнинг амрларни бажариш бўлиб, дуоси ҳам шу билан боғлиқ бўлади. Бундайлар ўз дуоларида Аллоҳдан Ўзини рози қиладиган солиҳ амалларни қилишга муваффақ этадиган имконият, куч ва қувват ва бу йўлда собит туришни сўрайдилар.

Аллоҳ истаса кишининг дунё билан боғлиқ дуолари қабул бўлади, аммо аввал айтганимиздек унинг оқибати хайрли бўлмаслиги мумкин. Пул, мол-дунё учун дуо қиладилар. Лекин у эътиқоди сушт одамни гуноҳга етаклайдиган, тўғри йўлдан чиқишига сабаб бўладиган восита бўлиши ҳам мумкин. Дунё ҳаётининг жозибатор, жалб қилувчи эканлиги ҳақида Қуръонда шундай дейилган:

«Одамларга аёллардан, болалардан, тўп-тўп тилло ва кумушдан, гўзал отлардан, чорвадан, экин-тикиндан иборат шахватларнинг муҳаббати зийнатланди. Улар дунё ҳаётининг матоҳидир. Аллоҳнинг ҳузурида эса, ҳуснли қайтар жой бор» («Оли Имрон», 14).

Дунёвий истак ва хоҳишларнинг юзага чиқишида албатта яхшилик ҳам бўлади. Аллоҳдан мулк истаб ниятига етган ҳамда ундан Аллоҳ йўлида савобли ва хайрли амаллар қилаётган кишилар орамизда йўқ эмас. Дунёвий истакларнинг ҳаммаси ҳам ёмонликка етаклайвермайди. Бу дунёни ғанимат билиб, моддий, жисмоний, маънавий имкониятларидан имкон қадар кўп фойдаланиб Аллоҳ розилигини кўзлаган кимсалар учун дунёвий неъматлар Аллоҳнинг лутфидир. Аллоҳнинг неъматларидан баҳраманд бўлган ҳолда У Зотга қарши борадиган, мутақаббирлик қиладиган кимсалар учун эса бу неъматлар ҳалокатдан ортиқ нарса эмас.

Шундай инсонлар бўлганки уларнинг дунёвий исталари охиратлари учун ҳам манфаат берган. Албатта бу муборак бандалар Аллоҳнинг Пайғамбарларидир. Улар бу дунёнинг ўткинчи матоҳларини фақат Аллоҳ розилигини мақсад қилиб сўрашган. Чунки уларнинг истакларининг бари Аллоҳ розилигини топишга қаратилган. Ҳеч бир Пайғамбар номим сақланиб қолсин деб Аллоҳдан зурриёт сўрамаган. Фарзандни фақат ўзларидан кейинги иймон келтирган зотлар учун йўлбошчи бўлишини истаб сўрашган. Қуръони каримда баён этилган Анбиёлар қиссасига эътибор қаратсак улар ўзларидан кейин қоладиган зурриётларини фақат Аллоҳ розилигини кўзлаган ҳолда талаб қилишган. Қуръонда Закариё алайҳиссаломнинг Аллоҳдан фарзанд ишташлари баён қилинган. Ундан келиб чиқадиган мазмунга кўра Имроннинг хотини, Биби Марямнинг оналари ҳомиладорлик вақтида холис ният билан қоринларидаги фарзандни ибодатхона хизмати учун назр қилади. Вақти-соати етиб Биби Марям дунёга келади. Аллоҳ уни жуда яхши қабул қилиб, ниҳоятда гўзал ўстиради ва Закариё алайҳиссаломни унга кафил қилади. Закариё алайҳиссалом қачон Марямнинг олдига кирсалар, унинг ҳузурида ризқ кўрар эдилар. Бу ҳолатдан хайрон бўлган Закариё алайҳиссалом Марямдан: «Сенга бу қаердан келди?», деб сўрайдилар. Марям эса, **«Бу Аллоҳнинг ҳузуридан. Албатта, Аллоҳ хоҳлаган кишига беҳисоб ризқ берур»**, деб жавоб қилган. Буни кўриб туриб бефарзанд юрган Закариё алайҳиссаломда фарзандли бўлиш ҳаваси янгидан уйғонади ва Аллоҳга рағбат ва кўрқув билан қуйидагича дуо қилади:

«Роббим, Ўз ҳузурингдан покиза фарзанд ато эт. Албатта, Сен дуо-илтижоларимни эшитувчисан» («Оли Имрон»,38). Аллоҳ таоло Закариё алайҳиссаломнинг дуоларини қабул қилиб, қариган чоғида унга Яҳё алайҳиссаломни ҳадя этган. Бу ҳақда Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилган:

«Бас, Биз уни (дуосини) ижобат этдик ва унга Яҳёни ҳадя қилдик ҳамда жуфтини ўнглаб қўйдик. Албатта, улар яхшилиқларга шошилишар эди ва Бизга рағбат ила ва кўрқиб дуо қилишар эди. Улар Бизга таъзим ила бўйинсунувчи эдилар» («Анбиё», 90).

Сулаймон алайҳиссалом қиссасида ҳам мўминлар учун ибрат бор. Аллоҳ таоло Сулаймон алайҳиссаломга гижинглаб турган учқур отларни кўрсатади. Ул зот отларни завқ билан томоша қилиб қуёш боғанини ҳам сезмай қоладилар. Сулаймон алайҳиссалом Аллоҳнинг зикридан чалғитган бу отларни қурбонлик қилиб сўйиб юборадилар. Аммо бу отларни кўрган Сулаймон алайҳиссалом Аллоҳ йўлида жиҳод қиладиган чавандоз ўғиллари бўлишини орзу қиладилар.

Иброҳим алайҳиссаломнинг дуоларига назар солсак, Унда ҳам Аллоҳнинг розилигидан бошқа нарса мақсад қилинмаганлиги яққол кўринади. **«Эй Роббимиз, биздан қабул эт, албатта, Сен Ўзинг эшитувчи, билувчи Зотсан. Роббимиз, икковимизни Ўзингга мусулмон бўлганлардан қил ва зурриётимиздан ҳам Ўзингга мусулмон уммат қил, бизга ибодатларимизни кўрсат, тавбамизни қабул эт. Албатта, Сен ўзинг тавбаларни кўплаб қабул этувчи, раҳимли Зотсан»** («Бақара», 127-128).

Фақат дунё неъматларини истаб дуо қилиш мўминга хос эмас. Мўминларнинг асл юрти охиратдир. Шундай экан асл юртини унутиб дуоларини фақат ўткинчи ҳаётга боғлаш жоиз эмас. Аллоҳдан ҳам дунё, ҳам охирати учун яхшилик сўралиши лозим.

ДУО ФАҚАТ ЎЗИ УЧУН ЭМАС, УМУМИЙ БЎЛИШИ ЛОЗИМ

Маълумки Аллоҳнинг бировга берган неъматига ҳасад қилмаслик улкан фазилатдир. Бу фазилатдан йироқ жоҳил, худбин кимсалар давлат, мартаба, хотиржамлик каби неъматларни фақат ўзларидагина бўлишини хоҳлайдилар. Вақти-вақти билан яқин дўстлардек кўринган одамлар, ҳатто қариндошлар орасида ҳам ҳасад туфайли келиб чиққан низолар, жанжаллар бунинг мисоли бўла олади.

Қуръонда мактаб васф этилган асл мўмин ҳам дунё, ҳам охират неъматларини бошқалар билан баҳам кўришни истайди. Мисол учун саодат асрида Маккалик муҳожирларга Мадиналик ансорлар томонидан қилинган фидокорликлар ҳақида Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилган:

«У (муҳожир)лардан аввал бу жой (Мадийна)да яшаган ва иймонга (ихлос қилганлар). Улар юртларига ҳижрат қилиб келганларни севарлар ва уларга берилган нарсаларга қалбларида ҳасад қилмаслар. Ва агар ўзларининг хожатлари бўлса ҳам, уларни ўзларидан устун қўярлар. Ким ўз нафсининг бахиллигидан сақланса, ундоқ кишилар, ҳа, ўшалар ютувчилардир» («Ҳашр», 9).

Мўминларнинг ўзаро ғамхўрликлари, бир-бирларига яхшилик қилиш учун астойдил ҳаракат қилишлари Қуръоннинг бошқа оятида шундай васф қилинган:

«Мўмин эркаклар ва мўмина аёллар бир-бирларига дўстдирлар. Улар яхшиликка буюрурлар, ёмонликдан қайтарурлар, намозни тўқис адо этурлар, закотни берурлар ҳамда Аллоҳга ва Унинг Расулига итоат қилурлар. Ана ўшаларга Аллоҳ тезда раҳим қилур. Албатта, Аллоҳ ғолиб ва ҳикматли Зотдир» («Тавба», 71).

Мўминларнинг ўзаро ғамхўрликлари албатта, уларнинг дуоларида ҳам ўз ифодасини топган. Энг аввало эътиборни жалб этадиган нарса Қуръонда баён қилинган, мўминлар тилидан қилинган дуоларда Аллоҳга «мен» эмас, «биз» деб кўпчилик учун илтижо қилинганини кўрамиз. Яъни Аллоҳга юзланган мўмин фақат ўзи учун дуо қилмайди. Албатта, фақат ўзи учун дуо қилиш керак бўлган ҳолатлар ҳам бўлади. Лекин ўз истаклари билан ёнма-ён бошқа мўминлар учун ҳам дуо қилиб, Аллоҳдан ёрдам сўраш Қуръонда ибрат қилиб кўрсатилган фазилатдир. Қуйидаги оятларда улардан намуна кўрсатилган:

«Эй Роббимиз, агар унутсак ёки хато қилсак, (иқобга) тутмагин. Эй Роббимиз, биздан олдингиларга юклаганга ўхшаш оғирликни бизга юкламагин. Эй Роббимиз, бизга тоқатимиз етмайдиган нарсани юкламагин. Бизни афв эт, мағфират қил ва раҳим эт. Сен Хожамизсан. Бас, кофир қавмларга бизни ғолиб қил» («Бақара», 286).

«Эй Роббимиз, бизни хидоят қилганингдан сўнг қалбларимизни оғдирмагин ва бизга Ўз хузурингдан раҳмат ато қилгин. Албатта, Сенинг ўзинг кўплаб ато қилувчисан» («Оли Имрон», 8).

«Роббимиз, албатта, биз иймон келтирдик. Бизнинг гуноҳларимизни мағфират қилгин ва дўзах азобидан сақлагин» («Оли Имрон», 16).

ДУОНИНГ МАКОНИ ВА ЗАМОНИ

Аллоҳ таоло Қуръонда дуо қилиш одобидан таълим берган оятларга кўра мўмин Аллоҳ уни кўриб, эшитиб турганини ҳис қилиб Унга умид ва кўрқув билан дуо қилади. Қуръонда дуо қилиш учун маълум вақт белгиланмаган. Кишининг Аллоҳга юзланиб илтижо қилиши бу ибодат вақти –соати келганини кўрсатади. Одам боласининг истак ва эҳтиёжлари кўплиги боис дуоиси ҳам кўп бўлади. Шу сабабли дуонинг маълум вақти тайин қилинмаган. Одам қачон дуога эҳтиёж сезса ўша вақтдаёқ дуо қилиши мумкин. Фақат Қуръонда фазилатли вақтлар баъзи оятларда қисқача айтиб ўтилган:

«(Тақводорлар) сабр қилувчилар, содиқлар, доимий тоат қилувчилар, нафақа қилувчилар ва сахарларда истиғфор айтувчилардир» («Оли Имрон», 17).

«Ва улар сахарларда истиғфор айтар эдилар» («Заарият»,18).

Бошқа оятларда эса тунги вақтни бошқа вақтларга нисбатан ибодат учун маъқул вақтлиги айтилган:

«Албатта, кечки ибодат кўпроқ мувофиқ келур ва қироати тўғрироқ бўлур. Албатта, кундузи сенинг узоқ ишлашинг бор. Ва Роббингнинг исмини зикр эт ва Унинг ибодатига бутунлай ажралиб чиқ» («Муззаммил», 6-8).

Дуо учун маълум вақт тайин қилинмаган бўлсада, юқоридаги оятларда сахар ва тунги вақтга алоҳида эътибор қаратилган. Албатта, бунинг ўзига яраша ҳикматлари бор. Янги кунни Аллоҳ билан самимий алоқа боғлаб, дуо билан кутиб олган мўминнинг кун давомида Уни норози қиладиган амалларга яқинлашиш эҳтимоли камаяди. Кунни дуо, ибодат, истиғфор билан қаршилаган одам кун давомида Аллоҳ уни кузатиб турганини ҳис қилиб шунга яраша ҳаракат қилади.

Қуръонда мақталган тунги вақт эса дунёвий ишлар орқасидан елиб кунини ўтказган кимсаларнинг ўз виждонини ҳисобга тортиш учун жуда қулай фурсатдир. Тунги вақт кун давомида бўлиб ўтган воқеалардан ўзига яраша ҳикмат излаш, тафаккур этиш, Аллоҳга шукр қилиш учун қулай имконият яратади. Тунда ибодат учун вақт ажратган одам кун давомида қилган хатою гуноҳлари учун тавба қилиб, мағфират сўраши билан бирга навбатдаги кунда хато ва гуноҳларни нисбатан камроқ содир қилиши учун ажойиб имкон ҳозирлаган бўлади.

Дуо қилиш учун Қуръонда баён қилинган маълум макон ҳам йўқ. Одам бозорда, мактабда, иш жойида қисқаси ҳамма ерда дуо қилиши мумкин. Дуо вақтида энг муҳими Аллоҳ унга жон томирларидан ҳам яқин эканлигини унутмасликдир. Қуръонда Пайғамбарлар ҳар ерда ҳар он дуо қилганлиги шундай баён қилинган:

«(Мусо) бас, икковларига (хайвонларини) суғориб берди. Сўнгра сояга қайтди ва: «Эй Роббим, албатта, менга туширажагинг ҳар бир яхшиликка муҳтожман», деди» («Қосос»,24).

ДУО ҚАБУЛ БЎЛМАСЛИГИДАН ХАФА БЎЛМАСЛИК

Одам ҳаёти давомида бўлиб ўтган воқеаларга назар солса унда ўзига яраша кўпгина мўжиза ва ҳикматларни кўриши мумкин. Бир қанча кимсалар дунёдаги воқеаларни тасодиф деб қабул қилишади. Шу сабабли улар воқеалардаги мўжиза ва ҳикматларни кўра олмайдилар. Аллоҳнинг сифатларини билмаган одам У Зотнинг дуою илтижоларни эшитувчи, уларни қабул қилувчи эканлигини билмайди. Дуо қилса ҳам уларни қабул бўлишига шубҳа билан қарайди. Мўмин киши дуо қилган вақт Аллоҳ уни эшитиб турганини, дуоларини ҳам Ўзи истаган вақт қабул қилишини, воқеа-ҳодисалар тасодифан эмас, Аллоҳнинг белгилаган тақдири асосида юз бераётганини билади. Шу сабабли дуолари қабул бўлмаса тушкунликка тушмайди. Аллоҳ таолонинг бандаларига берган қуйидаги хушхабари уларни бу ибодатда бардавом бўлишга чорлайди:

Агар бандаларим сендан Мени сўрасалар, Мен, албатта, яқинман. Дуо қилгувчи дуо қилганда, ижобат қилурман. Бас, Менга ҳам ижобат қилсинлар ва иймон келтирсинлар. Шоядки, тўғри йўлни топсалар» («Бақара», 186).

Аллоҳ таоло бошқа оятларда: «Намл», 61-62 билдирган. Шу сабабли мўмин киши қилган дуоси албатта қабул бўлишини билади. Дуо қилувчи одам эгалик қилиши керак бўлган икки туйғу бор, бу Аллоҳга самимият билан юзланиш ва У Зотнинг дуоларни қабул қилувчи, эшитувчи эканлигига қалбан ишониш. Аллоҳга ишонч ва самимият билан юзланган одам албатта, дуолари натижасини кўради. Инсонни бир томчи сувдан яратган, оламни йўқдан бор қилган Зотга бандасининг дуосини қабул қилиш қийин эмас. Фақат Аллоҳ бандасининг дуосини Ўзи истаган вақт қабул қилади. Банда фақат сабр қилиши ва дуосининг қабулига ишониши зарур.

Дуо хусусида энг нотўғри тушунча дуолари қабул бўлмаслигидан кўрқиш ва уни ташлаб қўйиш. Албатта, ожиз, гуноҳкор бандамиз. Лекин гуноҳларимиз бизни дуо қилишдан тўсиб қўймаслиги лозим. Гуноҳларимиз қанчалик кўп бўлмасин, Аллоҳнинг марҳамати, лутфи бизнинг гуноҳларимиздан кенглигини унутмаслик керак.

Унутмаслик керакки дуонинг ижобати айнан дуода истгандек юзага чиқишида акс этмайди. Чунки аввал ҳам айтиб ўтганимиздек одам ўз зарарига дуо қилаётган бўлиши мумкин. Қуйидаги оят эса бунга мисол бўла олади:

«Инсон яхшиликка дуо қилганидек, ёмонликка ҳам дуо қилур. Инсон шошқалоқ бўлгандир» («Исро», 11).

Дуонинг қабули кечиккан ёки умуман бошқа тарзда қабул қилинган бўлса ҳам хафа бўлмаслик керак. Чунки Аллоҳ бандаси учун нима яхшию нима ёмонлигини энг яхши билгувчи Зотдир. Баъзан Аллоҳ маълум ҳикматлар асосида дуонинг қабулини кечиктириши ёки умуман уни қабул қилмаслиги мумкин. Шу ва шунга ўхшаш сабаблар ҳам одамни дуодан тўсмаслиги лозим.

ИБОРАЛИ ДУО ВА ФЕЪЛИЙ ДУО

Аллоҳ ер юзида юзага чиқарган барча воқеаларни маълум сабабларга боғлаган. Дунёдаги ва атрофдаги барча воқеалар Аллоҳнинг низоми асосида рўй беради. Аллоҳ иборали дуо билан ёнма - ён одамларнинг ўз ҳаракати билан дуоларининг қабулини қанчалик истаётганларини кўрсатишларини истайди. Бу феълий дуодир. Феълий дуо кишининг бирор орзусига етиш учун Аллоҳга дуо қилиб, кейин имкони борича ҳаракат қилишдир. Масалан имтиҳондан муваффақиятли ўтишни истаймиз. Бунинг учун фақат дуо қилиш билан тўхтаб қолмаслигимиз керак. Аллоҳга дуо қилиб имтиҳонларга тайёрланишимиз зарур. Тайёрланишдан аввал Аллоҳдан бизга ўткир зеҳн беришини исташимиз, тайёрланиб бўлгач эса имтиҳонларни осонлаштиришини сўрашимиз иборали дуодир. Имтиҳонга тайёрланиш эса иборали дуони қувватловчи феълий дуодир. Феълий дуо иборали дуо билан бирга қилиниши керак бўлган ибодатдир. Иборали ва феълий дуога яна бир мисол тавбадир. Кишининг бирор гуноҳ учун тавба қилиши, Аллоҳдан мағфират тилаши иборали дуодир. Лекин бу билан унинг масъулияти тугамайди. Гуноҳлари учун тавба қилган одам, бундай кейин ҳаракатларини, амалларини, сўзларини назорат қилиши, қисқаси ўз устидан ўзи ҳоким бўлиши лозим. Қисқаси тавба қилган нарсаларига асло қайтмаслик учун имкониятининг охирги даражасигача ҳаракат қилиши лозим. Бу унинг феълий дуоси бўлади.

Бирор ишнинг юзага чиқиши учун фақат иборали дуо билан чекланиб қолган кишининг ҳаракати қанчалик нотўғри бўлса, ишлари амалга ошиши учун ҳаракат қилиб, бу ишни ўзим бажардим деб дуо қилмаган кишининг ҳаракати ҳам шунчалик нотўғри.

АЛЛОҲДАН БОШҚАСИГА ДУО ҚИЛИНМАЙДИ

Шерик қўшиш, яъни ширк Аллоҳдан ўзга бошқа илоҳ бор дейиш энг катта кечирилмас гуноҳдир. Унинг нақадар улкан гуноҳ эканлиги ҳақида Қуръонда шундай дейилган:

«Албатта, Аллоҳ Ўзига ширк келтиришларини кечирмас. Ундан бошқа гуноҳни, кимни хоҳласа, кечирадир. Ким Аллоҳга ширк келтирса, шубҳасиз, катта гуноҳни тўқибдир» («Нисо», 48).

Ширк тарихнинг ҳамма даврларида мавжуд бўлган. У ҳозирги яшаб турган давримизда ҳам йўқ эмас. Кўпчилик ўзининг ширк ичида яшаётганидан беҳабар ҳолда, уни ёмон кўради. Аллоҳнинг сифатларини бошқаларга боғлаш, уларни баъзи одамларга тадбиқ этиш ҳам ширкнинг бир туридир. Мисол усун одам Аллоҳдан бошқасининг розилигини топиш, уни хурсанд қилиш учун яшаётган бўлса, ундан мадад кутса бу ширк бўлади.

Одамлар учун бу улкан гуноҳдан сақланишнинг ягона йўли дуо қилишдир. Чунки дуо қилувчи одам Аллоҳнинг биру борлигини, Унинг қаршисида ожизлигини, иташ мумкин бўлган Зот фақат У эканлигини, ёлғиз мададкори ҳам Аллоҳлигини тан олган бўлади. Шу сабабли дуо мўминни ширкдан асрайди. Зеро бу ҳақда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Дуо мўминнинг қуролидир», деганлар.

Аллоҳ таоло Қуръонда:

«Эй Набий, сенга ва сенга эргашган мўминларга Аллоҳ кифоядир» («Анфол», 64) билдирган оятга кўра мўминлар мадад сўралишга лойиқ Зот ягона Аллоҳ эканини билдилар. У ҳар соҳада энг устун, чексиз қудрат соҳиби, эшитувчи ва билувчи Зотдир. Шундай экан ёрдам фақат ва фақат ҳамма Унга муҳтож бўлган, Ўзи эса ҳеч кимга муҳтож бўлмаган Аллоҳдан сўралиши керак. Қуръонда Аллоҳдан ўзгага дуо қилиш хатолиги ва дуога лойиқ Зот фақат Аллоҳ эканлиги шундай баён қилинган:

«Аллоҳ билан бирга бошқа илоҳга илтижо қилма. Йўқса, азобланганлардан бўласан» («Шуаро», 213).

Бошқа оятларда Аллоҳдан ўзгага дуо қилувчиларнинг ҳолати ҳақида шундай дейилган:

«Уларнинг Аллоҳдан ўзга ибодат қилаётганлари ҳеч нарсани ярата олмаслар. Ҳолбуки, ўзлари яратилурлар. Ўликлардир, тирик эмаслар ва қачон қайта тирилишларини билмаслар» («Наҳл», 20-21).

Буларни билган мўмин асло ва асло Аллоҳдан бошқасига дуо қилмайди. Фақат Унга илтижо қилиб, фақат Ундан истайди. Шу сабабли «Фотиҳа» сурасида иймон келтирганларга қуйидаги оятлар дуо тарзида таълим берилган:

Сенгагина ибодат қиламиз ва фақат Сендангина ёрдам сўраймиз. Бизни тўғри йўлга ҳидоят қилгин. Ўзинг неъмат берганларнинг йўлига (бошлагин), ғазабга дучор бўлганларнинг йўлига эмас, адашганларникига ҳам эмас» (1-4 оятлар).

ЖОҲИЛЛАРНИНГ ДУО ҲАҚИДАГИ ТУШУНЧАСИ

Аллоҳдан бошқасини илоҳ тутганлар, яъни мушриклар ҳам вақти - вақти билан дуо қиладилар, лекин уларнинг дуоси мўминларникидан тубдан фарқ қилади. Аввало бу фарқ уларнинг ҳамма нарсани эшитувчи ва билувчи Зотга эмас, балки ҳеч нарсадан беҳабар сохта илоҳларга дуо қилишда акс этади. Кейингиси эса уларнинг фақат қийин вақтларда бир яратувчига эҳтиёж сезиб, бу вазиятдан чиқиш учун дуо қилишларидир. Аслини олганда инсон ҳаётида Аллоҳга муҳтож бўлмаган ҳеч бир он йўқ. Мушриклар эса бу улкан

хақиқатдан йироқ бўлганлари боис сохта илоҳлари уларнинг илтижоларига жавоб бермагандагина, асл яратувчига эҳтиёж сезадилар. Мушрик ва мўмин дуосидаги асосий фарқ мана шуларда ўз ифодасини топади. Мўминлар энг аввало дуоларини фақатгина Аллоҳга қиладилар. Қолаверса уларнинг дуоси ҳамма вақт давом этади. 17-18-19 бетлар таржима қилинмади.

ҚУРЪОНДА ПАЙҒАМБАРЛАР ДУОЛАРИ

Қуръонда тилга олинган Пайғамбарларнинг ҳар бири, маълум хусусиятлари билан диққатни тортган қавмларга юборилган. Бу қавмлар ўзларига юборилган элчиларни ёлғончига чиқаришган, уларга нисбатан турли ахлоқсизликлар кўрсатишган. Пайғамбарларнинг вазифаси эса динни билмаган ёки билгани ҳолда тўғри йўлдан оғиб кетган бундай қавмларга ҳақ динни танитиш, уларни Аллоҳга иймон келтиришга даъват этишдир. Бу эса ўта масъулиятли ҳамда машаққатли иш эди. Аммо Аллоҳ Пайғамбарларининг барчаси бундай масъулиятли ишда ўзларига Аллоҳни вакил, мададкор деб билишган. Ҳамма вақт, ҳар онда фақат У Зотга суянишган. Аллоҳ уларнинг бу ахлоқий фазилатларини Қуръонда такрор - такрор васф этган.

Албатта, Аллоҳ ҳамма вақт иймон келтирганларга мададкор бўлган. У Зот бу хусусда Қуръонда шундай марҳамат қилган:

«Агар сиз унга ёрдам бермасангиз, батаҳқиқ, Аллоҳ унга, куфр келтирганлар уни икки кишининг бири бўлган ҳолида чиқарганларида, нусрат берди. Улар икковлон ғорда турганларида, у шеригига, хафа бўлма, Аллоҳ, албатта, биз билан, деди. Бас, Аллоҳ унинг устидан Ўз сокинлигини нозил қилди ва сиз кўрмаган лашкарлар билан қўллади. Куфр келтирганларнинг калимасини паст қилди. Аллоҳнинг калимаси эса, ўзи юқори. Аллоҳ ғолиб ва ҳикматли Зотдир» («Тавба», 40).

Пайғамбарлар ўзларига бу масъулиятли вазифа топширилган вақтдан бошлаб ягона мақсадлари уни гўзал ҳолда, мукамал адо этиш бўлган. Улар бу вазифани бажариш чоғида фақат ва фақат Аллоҳга суянишган, У Зотдан ёрдам, қувват сўраб дуо қилишган. Шу сабабли китобимизнинг бундан кейинги бўлимлари Қуръонда Пайғамбарлар тилидан қилинган дуоларни ўрганамиз.

НУХ АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ ДУОЛАРИ

«Биз Нухни ўз қавмига, қавмингни уларга аламли азоб келишидан аввал огоҳлантиргин, деб Пайғамбар қилиб юбордик» («Нух»,1).

Қуръонда, узоқ йиллар давомида мустаҳкам азму қарор билан қавмини Аллоҳга иймон келтиришга чақирган Нух алайҳиссаломнинг тўғрисиўзлиги,

халимлиги, марҳамати, сабри мақтаб васф қилинган. У зотнинг ҳар қандай вазиятда Аллоҳга суяниши, Ундан мадад сўраб дуо қилиши мўминларга ибрат қилиб кўрсатилган. Маълумки, Нух алайҳиссалом Аллоҳни қўйиб лойдан, тошдан ясаб олинган сохта илоҳларга ибодат қилинадиган қавмни дину диёнатга чақириш учун Пайғамбар қилиб юборилган. Нух алайҳиссалом Аллоҳнинг амрига бўйсуниб қавмларни сохта илоҳларни қўйиб, оламларнинг Роббиси Аллоҳга иймонга келтиришга чақиради. Нух алайҳиссалом қавмларининг асосий қисмини бой кишилар ташкил этарди. Шу сабабли ўз меҳнати билан кун кўраётган оддий одамдан Пайғамбар чиққани уларни ажаблантирарди. Улар ўзларидан «паст» турадиган одамга итоат қилмасликни афзал билишди. Нух алайҳиссалом қавмларидан фақат санокли кишиларгина иймон келтирди. У ҳам бўлса ўзларига ўхшаш оддий меҳнаткашлар эди. Шундай қилиб Нух алайҳиссалом жами тўққиз юз эллик йил одамларни кечаю кундуз ҳам махфий, ҳам ошкора Аллоҳнинг динига даъват қилдилар. У зот одамларни қанча кўп иймонга чорласалар, шунча кўп Нух алайҳиссаломдан қочишди. Аллоҳдан қавмдаги иймон келтирган кишилардан бошқалари иймон келтирмайди деган хабар келгандан сўнг ҳам Нух алайҳиссалом яна бир бор уриниб кўрдилар. Лекин фойдаси бўлмади. Нух алайҳиссалом ғазабланиб Аллоҳга шундай дуо қилдилар:

«Ва Нух: «Эй Роббим, ер юзида кофирлардан бирорта ҳам ҳаракатланувчини қўймагин. Албатта, Сен уларни тек қўйсанг, бандаларингни адаштирурлар ва фожиру кофирдан бошқа туғмаслар. Роббим, мени мағфират қилгин, менинг ота-онамни ҳам ва уйимга мўмин бўлиб кирганларни ва мўминлару мўминаларни ҳам. Ва золимларга ҳалокатдан ўзга нарсани зиёда қилма», деди» («Нух», 26-28).

Аллоҳ Нух алайҳиссаломнинг бу дуосини қабул қилиб рўй берадиган тўфонга қарши тайёргарлик кўриб кема қуришни амр этган. Нух алайҳиссалом атрофида ҳеч қандай денгиз бўлмаслигига қарамай Аллоҳга сўзсиз итоат этиб кема ясашга тушди. У зотнинг қавмидагилар Нух алайҳиссаломнинг бу ҳаракатларини масҳара қилдилар.

«У кема ясамоқда. Ўз қавмидан бўлган зодагонлар қачон олдидан ўтсалар, уни масҳара қилдилар: У«Агар бизни масҳара қилсангиз, биз ҳам худди сиз бизни масҳара қилганингиздек сизни масҳара қилурмиз. Бас, яқинда кимга шарманда қилувчи азоб келишини ва кимнинг устига муқим азоб тушишини билиб олурсиз», деди» («Худ», 38-39).

Нух алайҳиссалом қавмининг барча бу ҳаракатларига қарамай кема қуришда давом этадилар. Охир оқибат Аллоҳнинг ваъдаси ошиб тинимсиз ёмғир қуя бошлайди. Сув кўпайгандан–кўпайиб борарди. Аллоҳ Нух алайҳиссаломга ўзи, аҳли ва мўминларни, ҳамда барча ҳайвонлардан бир жуфтдан олиб кемага чиқишни буюради. Дунёни тўфон босиб қавм ҳалок бўлади. Улар орасида фарзандлари бўлгани боис оталик меҳри жўшиб кетган Нух алайҳиссалом Аллоҳга шундай нидо қиладилар:

«Роббим, албатта, ўғлим аҳлимдандир, албатта, ваъданг ҳақдир ва Сен ҳукм қилгувчиларнинг энг ҳикматлисисан» («Худ»,45).

Бу нидо орқали Нух алайҳиссалом эй Роббим, Сен менга аҳлингни кутқараман, деб ваъда бергандинг, ўғлим аҳлимдан-ку, ўша боламни менга бергин, ўзинг ҳикмат ила ҳукм чиқаргувчи Зотсан, демоқчи бўлганлар. Аллоҳ таоло Нух алайҳиссаломнинг бу нидоларига қуйидагича жавоб беради:

«Эй Нух, албатта, у аҳлингдан эмас. Албатта, у яхши амал эмасдир ўзингнинг илминг бўлмаган нарсани зинҳор сўрамагин. Мен сенга жоҳиллардан бўлмаслигингни насиҳат қиламан», деди. («Худ, 46»).

Шундан сўнг Нух алайҳиссалом Аллоҳдан қуйидагича дуо қилиб паноҳ сўрадилар:

«Роббим, мен ўзимнинг илмим бўлмаган нарсани Сендан сўрамоқдан паноҳ тиларман. Агар мени мағфират қилмасанг ва раҳим кўрсатмасанг, зиён кўргувчилардан бўлурман» («Худ», 47).

Қуръоннинг бошқа сурасида Нух алайҳиссалом дуосининг қабул бўлиши қуйидагича баён қилинган:

«Ва Роббисига дуо қилиб: «Албатта, мен мағлуб бўлдим, ёрдам бер», деди. Бас, осмон эшикларини шаррос сув билан очиб юбордик. Ва ердан отилтириб булоқлар чиқардик. Бас, сувлар тақдир қилинган иш учун бирлашдилар. Ва у (Нух)ни тахталари ва михлари бор нарса устига (кемага) кўтардик. У (кема) инкор қилинган шахс (Нух)га мукофот бўлиб, Бизнинг иноятимиз ила юрадик» («Қамар», 10-14).

ИБРОҲИМ АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ ДУОЛАРИ

«Китобда Иброҳимни эсла. Албатта, у сиддик ва Набий бўлган эди» («Марям», 41).

Ҳозирги кунда миллиардлаб одамлар ҳаж ибодатини адо этишлари учун зиёрат қилаётган Каъбани бунёд этган Иброҳим алайҳиссалом Қуръонда номи энг кўп зикр қилинган Пайғамбарлардан биридир. Иброҳим алайҳиссалом ўғли Исмоил алайҳиссалом билан бирга бир неча асрлар аввал бино қилган Каъба ҳозирги кундан бутун дунё мусулмон уммати жамланадиган масканга айланган. Ота-бола пайғамбарлар Аллоҳнинг амрига бўйсуниб Байтуллоҳнинг пойдеворини кўтараётиб шундай дуо қилганлар:

«Иброҳим билан Исмоил: Эй Роббимиз, биздан қабул эт, албатта, Сенинг ўзинг эшитгуви, билгувчи Зотсан», деб байтнинг пойдеворларини кўтараётганини эсла»

 («Бақара», 127).

Байтуллоҳ бунёд қилинган ер вақти келиб бутун дунё мусулмонлари зиёратгоҳи – диний марказига айлангани маълум. Бунинг учун Иброҳим алайҳиссалом шундай дуо қилганлар:

«...Эй Роббим, бу юртни омонлик юрти қилгин, мени ва болаларимни санамларга ибодат қилишимиздан четда қилгин» («Иброҳим», 35).

«...Роббим, буни омонлик юрти қилгин ва аҳлидан Аллоҳга ва қиёмат кунига иймон келтирганларини мевалар ила ризқлантиргин» («Бақара»,126).

Иброҳим ва Исмоил алайҳиссаломлар фақат ўзлари учун эмас, балки ўзларидан кейин келадиган зурриётлари учун ҳам дуо қилганлар:

Роббимиз, икковимизни Ўзингга мусулмон бўлганлардан қил ва зурриётимиздан ҳам Ўзингга мусулмон уммат қил, бизга ибодатларимизни кўрсат, тавбамизни қабул эт. Албатта, Сен ўзинг тавбаларни кўплаб қабул этувчи, раҳимли Зотсан. Роббимиз, уларга ўзларининг ичидан уларга оятларингни тиловат қилиб берадиган, китобни ва ҳикматни ўргатадиган, уларни поклайдиган Пайғамбар юбор. Албатта, Сенинг Ўзинг азиз ва ҳикматли Зотсан» («Бақара», 128-129).

Иброҳим алайҳиссаломнинг бошқа дуолари эса Аллоҳга яқинлашиши учун қилинган:

«Эсла, Иброҳим: «Эй Роббим, менга ўликларни қандай тирилтиришингни кўрсат», деганда, У Зот: «Ишонмадингни?» - деди. У: «Қалбим хотиржам бўлиши учун»,-деди. У Зот: «Қушдан тўртта олгинда, ўзингга тортиб, кесиб майдала, сўнгра, улардан ҳар бир тоққа бўлакларини қўйгин, кейин уларни ўзингга чақир, ҳузурингга тезлаб келадилар»,-деди. «Ва билгинки, албатта, Аллоҳ азиз ва ҳаким Зотдир» («Бақара»,260).

Оятда Иброҳим алайҳиссаломнинг Аллоҳдан ўликларни қандай тирилтиришини кўрсатишини исташи, у кишининг иймонидаги заифлик, Аллоҳнинг қудратига бўлган ишончидаги сустилик эмас. Аксинча у чин дилдан Аллоҳнинг мўъжизасини кўришни, уни кўриб иймонлари янада зиёдалашувини истаганлар. Шу сабабли Аллоҳ у зотнинг дуосини ижобат қилган.

Иброҳим алайҳиссаломнинг отаси бутпараст эди. У отасини Раҳмонга осий бўлган шайтонни дўст тутишдан қайтарган. Аллоҳнинг азоби тутишидан огоҳлантирган. Лекин отаси қабул қилмай, Иброҳим алайҳиссаломга тошбўрон қиламан деб таҳдид солган. Шундай бўлса ҳам Иброҳим алайҳиссалом оталарига шундай деганлар:

«...Омон бўл. Энди Роббимдан сени мағфират қилишини сўрайман. Албатта, У менга жуда ҳам лутфли, марҳаматлидир. Мен сизлардан ҳам, Аллоҳдан ўзга илтижо қилаётган нарсангиздан ҳам четланаман ва Роббимга илтижо қиламан. Шоядки, Роббимга илтижо қилиш ила бадбахт бўлмасам» («Марям», 47-48)

Иброҳим алайҳиссаломнинг отаси иймон келтирмаган бўлса ҳам ўғлининг уни ҳаққига дуо қилишининг асл сабаби Қуръонда шундай баён қилинган:

«Пайғамбарлар ва мўминлар учун дўзах эгалари эканлиги аён бўлган мушрикларга, агар яқин қариндошлари бўлса ҳам, истиғфор айтишлари дуруст эмасдир. Иброҳимнинг отаси учун айтган истиғфори унга берган ваъдаси устидан эди, холос. Вақтики, унга отасининг

Аллоҳга душман эканлиги аён бўлганда, ундан воз кечди. Албатта, Иброҳим тазарруъли ва ҳалиймдир» («Тавба», 113-114).

Бугун миллионлаб инсонлар тавоф этаётган Масжиди Ҳаром яъни Каъбага дастлаб жойлашган Иброҳим алайҳиссалом дуоларининг давомида шундай деганлар:

«Эй Роббимиз, ҳақиқатда мен зурриётимдан Сенинг Байтул Ҳароминг ёнига, гиёҳсиз водийга жойлаштирдим. Эй Роббимиз, намозни тўқис адо этишлари учун. Бас, Ўзинг одамлардан баъзиларининг қалбларини уларга талпинадиган қилгин ва уларни мевалардан ризқлантиргин. Шояд, шукр қилсалар. Эй Роббимиз, албатта, Сенинг Ўзинг махфий тутган нарсамизни ҳам, ошкор қилган нарсамизни ҳам яхши билурсан. Аллоҳ учун на ердаю на осмонда бирор нарса махфий қолмас.Кексалик пайтимда менга Исмоил ва Исҳоқни ато қилган Аллоҳга ҳамд бўлсин. Албатта, Роббим дуони эшитгувчидир. Эй Роббим, мени ва зурриётларимни намозни тўқис адо этадиганлардан қилгин. Эй Роббимиз, дуони қабул этгин. Эй Роббимиз, мени, ота-онамни ва мўминларни ҳисоб қилинадиган куни мағфират айлагин» («Иброҳим», 37-41).

Кўриб турганимиздек Иброҳим алайҳиссалом дуода ҳам Аллоҳнинг сифатларини ёдга оляптилар, ҳам шукр қиляптилар. Аллоҳдан истаётган нарсалари У Зотга яқинлаштирадиган ва охиратда мағфиратга сабаб бўладиган нарсалардир.

ЛУТ АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ ДУОЛАРИ

«Албатта, Лут ҳам юборилган Пайғамбарлардандир» («Софат»,133).

Қуръонда ҳукм ва илм берилган пайғамбар деб таъриф этилган Лут алайҳиссалом Нуҳ алайҳиссалом каби қавмини узоқ йиллар ҳақ динга даъват қилганлар. У зот қавмидаги эркаклар нотўғри жинсий алоқа – эркак билан эркак жинсий яқинлик қиларди. Лут алайҳиссаломнинг асосий вазифларидан бир уларни бу қабих ишдан қайтариш эди. Аммо туғёнга кетган қавм Лут алайҳиссаломнинг ўғитларини тингламай, қилаётган гуноҳлари учун келадиган азоблардан ҳам қўрқмай қўйганди.

«Ва Лутни (юбордик). Унинг ўз қавмига: «Сиздан олдин оламларда ҳеч Ким қилмаган фоҳиша ишни қиласизларми?! Албатта, сизлар аёлларни қўйиб, эркакларга шахват ила яқинлик қилмоқдасизлар. Йўқ! Сизлар исрофчи қавмсиз!» деганини эсла. Қавмнинг жавоби: «Уларни қишлоғингиздан чиқариб юборинг, улар жуда ҳам покиза бўлаверадиган одамлар экан», дейишларидан бошқа нарса бўлмади» («Аъроф», 80-82).

Лут алайҳиссаломнинг барча уринишлари зое кетаётган эди. Бузғунчи қавм ўз Пайғамбарига: «Эй Лут, агар гапинг рост бўлса, Аллоҳнинг азобини келтир», дейишади. Улардан умидини узган Лут алайҳиссалом Аллоҳга шундай дуо қиладилар.

«У «Эй Роббим, менга бузғунчи қавмларга қарши Ўзинг нусрат бер», деди» («Анкабут», 30).

Аллоҳ Лут алайҳиссаломнинг дуосини қабул қилади. У зотнинг уйига келишган, чиройли йигитлар қиёфасидаги учта фариштани юборади. Қавмининг бузуғлигини билган Лут алайҳиссалом меҳмонларнинг ташрифидан хавотирга туша бошлайдилар. Лекин улар жуда хотиржам, сокин ҳолда ўтиришар эди. Меҳмонлар келганини Лут алайҳиссалом ва унинг хотинидан бошқа ҳеч ким кўрмаганди. Хотини бу хабарни қавм эркакларига етказди. Тун чўккан бўлишига қарамай улар Лут алайҳиссалом уйларига етиб келишади. У зот уларнинг йўлини тўсиб меҳмонлар олдида шарманда қилмасликларини сўрайдилар. Табиийки улар бунга кулоқ тутмадилар. Ниҳоятда оғир вазиятда қолган Лут алайҳиссаломга халиги меҳмонлар:

«...Сен хавфсирама ва маҳзун ҳам бўлма, албатта, биз сени ва аҳлингни қутқаргувчилармиз. Магар, хотининг ҳалок бўлгувчилардан бўлгандир. Албатта, биз ушбу шаҳар аҳолиси бошига фосиқлик қилганлари туфайли осмондан азоб туширгувчимиз, дедилар» («Анкабут», 34).

Шу вақт эшик парчаланиб уй ичига қаттиқ шамол киради. Жаброил алайҳиссалом қўллари билан ишора қилганларидан сўнг қавмнинг кўзлари кўр бўлиб қолади. Улар бир-бирларини уриб йикитиб қоча бошлайдилар. Фаришталар Лут алайҳиссаломга кечаси ўз аҳли билан бу ердан чиқиб кетишни, шиддатли овоз келса ҳам орқага қарамасликни буюрадилар. Орқага қараганлар азобга дучор бўлшини таъкидлайдилар. Ерта сахарда Жаброил алайҳиссалом қанотлари билан Лут алайҳиссалом қавми яшаётган барча шаҳарни осмонга кўтариб, тўнтариб ташлайди. Роббиси ва Пайғамбарига қарши чиққан қавм ҳалок бўлди.

Бу мисолда кўрганимиздек дуо фақат одамларнинг яхшилиги, дунё ва охираат саодати учун бўлмаслиги ҳам мумкин. Аллоҳнинг ҳадларидан чиққан, мўминларга зулм қилган қавмининг ҳалокати учун бир қанча Пайғамбарлар дуо қилишган. Лут алайҳиссаломнинг дуоси ҳам бунга бир мисолдир.

ЮСУФ АЛАЙҲИССАЛОМ ДУОСИ

Дуо хусусида Юсуф алайҳиссалом қиссаси мўминлар учун гўзал ибратларга тўла. Юсуф алайҳиссалом ҳар бир ҳолатда Аллоҳга бўлган мустаҳкам ишонч, таваккул ва садоқат билан чин мўминнинг барча аломатларини ўзларида кўрсатганлар. У зот ва оталари Ёқуб алайҳиссаломга келадиган машаққатлар кичик ёшдаги Юсуф алайҳиссаломнинг акалари томонидан қудукқа ташланишидан бошланган. Ёқуб алайҳиссалом энг севган ўғлидан ажралсада, Аллоҳга бўлган мустаҳкам ишончни сақлаганлар:

«Ва унинг ёлғон қонга бўялган кўйлагини келтирдилар. У: «Йўқ! Сизга ҳавойи нафсингиз бирор ишни зийнатлаб кўрсатади. Энди

чиройли сабр (дан бошқа чорам йўқ). **Сиз васф қилаётган нарсада ёрдам сўраладиган Зот ёлғиз Аллоҳнинг Ўзи», - деди»** («Юсуф», 18).

Оятга кўра ўғлининг қонли кўйлагини кўрган ота, ҳақиқий мўмин тутадиган ҳолат - сабр, таваккул ва дуо эканлиги кўриниб турибди.

Кудукқа ташланиб ўлимга ҳукм қилинган Юсуф алайҳиссалом дам олиш учун тўхтаган йўловчи савдо карвони томонидан топиб олинади. Кудукдан сув олишга келган одам Юсуф алайҳиссаломни кўриб сотиб юборишни ўйлайди. Мисрга келгач у ўзининг ниятини амалга ошириб Юсуф алайҳиссаломни арзон нархга сотиб юборади. Уни сотиб олган одам Юсуф алайҳиссаломни оддий одам эмаслигини ҳис қилади ва уни яхшилаб жойлашларини тайинлаб, фарзанд қилиб олишни ният қилади. Шундай қилиб ҳар нарсага қодир Аллоҳ Мисрга қул бўлиб келган Юсуф алайҳиссаломга тушларни таъбир қилишни ўргатади. Бу ҳақда Қуръонда шундай дейилган:

«Ва уни Мисрда сотиб олган (одам) ўз хотинига: «Уни яхшилаб жойлаштир, шояд бизга манфаат берса ёки бола қилиб олсак», деди. Мана шундай қилиб, унга тушларнинг таъбирини ўргатишимиз учун Юсуфни жойлаштириб қўйдик. Аллоҳ ўз ишида ғолибдир. Лекин одамларнинг кўпи билмаслар» («Юсуф», 21).

Юсуф алайҳиссалом вояга етгач Аллоҳ У зотга тўғри ҳукм чиқариш ва илм фазлини берди.

«Вояга етган вақтида унга ҳукми ва илми бердик. Гўзал иш қилгувчиларни шундай мукофотлармиз» («Юсуф», 22).

Юсуф алайҳиссалом ҳуснда лол қоладиган даражада вояга етдилар. Шу сабабли у зотни сотиб олган кишининг хотини Юсуф алайҳиссаломни фаҳш ишга чорлайди. Аммо Юсуф алайҳиссалом Аллоҳдан кўрқиб бу ишга қўл урмайдилар. Лекин шаҳар аёллари ўртасида у аёлнинг ўз хизматкорини хоҳлаб қолганлиги ҳақида миш-миш тарқалади. Халиги аёл уйига шаҳар аёлларининг барчасини меҳмон қилиб чақиради. Уларнинг ҳар бирининг кўлига пичоқ беради ҳамда Юсуф алайҳиссаломга уларнинг олдиларига чиқишни буюради. Юсуф уларнинг ҳузурига чиққанларида аёлларнинг барчаси у кишининг ҳусну жамолига маҳлиё бўлиб қўлларини пичоқ билан кесиб олишади. Шунда аёл:

«У: «Сиз мени маломат қилган эдингиз. Ҳа, мен ундан нафсини хоҳладим, бироқ у ўзини сақлади. Агар у менинг амримни бажармаса, албатта, қамалур ва хор бўлгувчилардан бўлур», деди» («Юсуф», 32)

Юсуф алайҳиссалом бу гапларни эшитиб ҳаром ишдан кўра қамокни афзал биладилар ва шундай дуо қиладилар:

«У: «Эй Роббим, улар мени чорлаётган нарсадан кўра мен учун қамок маҳбуброқдир, бу (аёл)ларнинг макрини мендан ўзинг нари қилмасанг, уларга мойил бўлиб, жоҳиллардан бўлиб қоламан», деди» («Юсуф», 33).

Аллоҳ таоло Ўз Пайғамбарининг дуосини қабул қилади:

«Бас, Робби унинг (дуосини) ижобат қилиб, уларнинг макрини ундан нари қилди. Албатта, унинг Ўзи эшитгувчи ва билгувчи Зотдир» («Юсуф», 34).

Фахшдан кўра зиндонни афзал билиб, қалбан Аллоҳга дуо қилган Юсуф алайҳиссаломнинг дуоси қабул бўлиб, Аллоҳ уларни аёлларнинг макридан нари қилади. Лекин беайб эканлиги маълум бўлгани ҳолда Юсуф алайҳиссалом қамокқа ташланадилар. Қамокда одамлар Юсуф алайҳиссаломни тақволи, инсофли одам деб билиб, у зотдан маслаҳат сўрайдиган бўлишади. Юсуф алайҳиссалом Аллоҳнинг йўлига даъват қилиш учун қулай фурсат келганини фаҳмлайдилар.

«Эй ҳамзиндон дўстларим, турли-туман робблар яхшими ёки Ёлғизу Қаҳҳор Аллоҳми? Сизлар ундан ўзга, ўзингиз ва ота-боболарингиз номлаб олган исмларга, Аллоҳ уларга бирон ҳужжат нозил қилмаган нарсаларга ибодат қилмоқдасизлар. Ҳукм қилиш фақат Аллоҳнинг Ўзига хосдир. У фақат Ўзигагина ибодат қилишингизни амр этди. Ана ўша тўғри диндир. Лекин одамларнинг кўпи билмаслар» («Юсуф», 40).

Юсуф алайҳиссалом ҳамзиндон бўлган икки йигитга уларнинг тушларини таъбир қилиб беради. Юсуф алайҳиссалом йигитлардан бирига ўзини қамашга амр этган кишига у зотни эслатишини тайинлайди. Ҳалиги йигит қамокдан чиққач Юсуф алайҳиссаломнинг гапини унутади. Шундай қилиб Юсуф алайҳиссалом яна бир неча йил қамокда қоладилар. Бу орада Мисрнинг подшоҳи қайта-қайта алғов-далғов тушлар кўради. У ўз аъёнларидан тушининг таъбирини сўрайди. Шунда зиндонда ётган, озод бўлгач эса подшоҳга соқийлик қилётган ҳалиги йигит Юсуф алайҳиссаломнинг гапларини эслайди. Ҳалиги йигит подшоҳдан изн олиб Юсуф алайҳиссалом ёнига борадилар. Юсуф алайҳиссалом унга тушнинг таъбирини айтадилар. Тушнинг таъбирини эшитган подшоҳ Юсуф алайҳиссаломни ҳузурларига олиб келишни амр этади.

Лекин Юсуф алайҳиссалом подшоҳга ҳам, бошқаларга ҳам ўзларининг беайб эканликларини билдиришни хоҳлайдилар. Шу сабабли қамалишларига сабаб бўлган воқеани қайта текширтиришни сўрайдилар. Подшоҳ у кишининг талабларини бажарадилар. Кетма-кет келган машаққатлардан сўнг Юсуф алайҳиссаломнинг беайб эканлиги исбот этилади.

Аллоҳ иймонли, тақводор бандаларини, айниқса Ўз Пайғамбарларини ҳеч қачон хор қилмайди. Гўзал амаллари учун чиройли мукофотлар беради. Юсуф алайҳиссалом ҳам йиллар давомида кўрган машаққатлари олдида бўйин эгмай, Аллоҳга мустаҳкам эътиқодда бўлганлари учун Аллоҳ у зотни мукофотлайди.

«Шундай қилиб, Юсуфга ер юзида маконат бердик, уни ўзи хоҳлаган жойга ерлаша оладиган қилдик. Ўз раҳматимизни, кимни хоҳласак, ўшанга муяссар этурмиз ва гўзал амал қилувчиларнинг ажрини зое қилмасмиз» («Юсуф», 56).

Аллоҳ томонидан неъмат берилган Юсуф алайҳиссалом Ўз Роббисига шукр айтиб шундай дуо қиладилар:

«Эй Роббим, ҳақиқатда менга мулк бердинг ва менга тушларнинг таъбирини ўргатдинг. Эй осмонлару ерни яратган Зот! Сен дунёю

охиратда менинг валийимсан. Мени мусулмон ҳолимда вафот эттиргин ва солихларга кўшгин» («Юсуф», 101).

ШУАЙБ АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ ДУОЛАРИ

«Ва Мадянга ўз биродарлари Шуайбни (юбордик). У: «Эй қавмим, Аллоҳга ибодат қилинг. Сизга Ундан ўзга илоҳ йўқ. Батаҳқиқ, сизга Роббингиздан ҳужжат келди. Бас, ўлчов ва тарозуни тўлиқ адо этинг, одамларнинг нарсаларидан камайтириб қолманг ва ер юзида унинг ислоҳидан кейин буғзунчилик қилманг. Агар мўмин бўлсангиз, шундай қилмоғингиз ўзингиз учун яхшидир» (деди)» («Аъроф», 85).

Мадян халқининг Шуайб алайҳиссаломга жавоби Нух ва Лут алайҳиссалом қавмларининг жавобидан фарқ қилмасди. Шуайб алайҳиссаломнинг насиҳатларини қабул қилмаган қавм, уни ва иймон келтирган бошқа кишиларни қувғин қиламиз деб таҳдид солишди.

«Унинг қавмидан бўлган муткааббир зодагонлар: «Эй Шуайб, ёки, албатта, сени ва сен билан бирга иймон келтирганларни ўз қишлоғимиздан чиқарамиз ёки ўз миллатимизга қайтасизлар»,-дедилар. У: «Гарчи ёмон кўрувчи бўлсак ҳам-а?!» деди» («Аъроф», 88).

Шуайб алайҳиссалом эса қавмининг итоатсизлиги ва таҳдидларига қарши шундай дедилар:

«Агар сизнинг миллатингизга Аллоҳ бизга ундан нажот бергандан сўнг қайтсак, батаҳқиқ, Аллоҳга нисбатан ёлғон тўқиган бўламиз. Биз учун унга қайтиш мутлақо мумкин эмас, магар Роббимиз – Аллоҳ хоҳласагина (мумкин). Роббимиз ҳамма нарсани ўз илми ила қамраб олгандир», дедилар ва шундай илтижо қилдилар:

«Аллоҳга таваккал қилдик. Эй Роббимиз, биз билан қавмимизнинг орамизни ҳақ ила очгин. Сен очувчиларнинг яхшисидирсан» («Аъроф»,89).

Шуайб алайҳиссаломнинг сўзлари заррача таъсир қилмаган мутакааббир зодагонлар:

«...Агар Шуайбга эргашсангиз, у холда, албатта, зиён кўрувчидирсиз, дедилар» («Аъроф»,90).

Кейин Лут ва Нух алайҳиссаломлар қавмининг бошига тушган нарсалар Мадян халқига ҳам келди. Шуайб алайҳиссаломнинг қабул бўлган ва Аллоҳнинг элчисини тан олмаган қавм ҳалок этилди:

«Бас, уларни шиддатли зилзила олди ва жойларида ўтириб қолдилар. Шуайбни ёлғонга чиқарганлар, худди у ерда яшамагандек бўлдилар. Шуайбни ёлғончига чиқарганлар, ўшалар зиён кўрувчилар бўлдилар» («Аъроф», 91-92).

АЙЮБ АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ ДУОЛАРИ

«Биз Иброҳим, Исмоил, Исҳоқ, Яъқуб, Асбот, Ийсо, Айюб, Юнус, Ҳорун ва

Сулаймонларга ваҳий юбордик» («Нисо»,163)

Қуръоннинг тўрт сурасида номлари тилган олинган Айюб алайҳиссаломнинг сабри барчага ибрат қилиб кўрсатилган. Аллоҳнинг танланган бандаси сифатида ваҳий юборилган Айюб алайҳиссалом оғир синовга учрайдилар. Лекин Аллоҳга бўлган мустаҳкам эътиқод, ибодатларда собитлик ва энг муҳими гўзал сабр билан бу синовдан жуда гўзал ўтганлар. Айюб алайҳиссаломнинг дуоси, У зотнинг гўзал сабри одамларга эслатма сифатида Қуръонда мақтаб васф этилган.

«Ва Айюбнинг Ўз Роббисига нидо қилиб: «Албатта, мени зарар тутди. Сенинг Ўзинг раҳмлиларнинг раҳмлигисан!» деганини эсла. Бас, Биз унинг (дуосини) истижобат қилдик. Унга етган зарарни кетказдик. Унга аҳлини, улар билан бирга яна шунчани ҳам бердик. Буни Ўз раҳматимиз ила ва обидларга эслатма бўлсин, деб қилдик» («Анбиё»,83-84).

«Сод» сурасида Айюб алайҳиссалом қиссаси шундай баён қилинган:

«Бизнинг бандамиз Айюбни эсла. Ўшанда у Роббига нидо қилиб: «Албатта, мени шайтон машаққат ва азоб ила тутди», деди. «Оёғинг ила тепгин! Бу чўмиладиган ва ичиладиган совуқ (сув). Ва Биз унга аҳлини ва яна улар билан бирга мислларичани ҳам ҳадя этдик. Бу Биздан раҳмат ўлароқ ва ақл эгаларига эслатма учун бўлди. Қўлингга бир дастани ол-да, у билан ур. Қасамингни бузма» (деди). Биз уни сабрли топдик. У қандай ҳам яхши банда. Албатта, у ўта қайтгувчидир» («Сод», 41-44).

Албатта, оламларнинг Роббиси Аллоҳ бандаларини турли йўллар билан имтиҳон қилади. Айюб алайҳиссаломни ҳам Ўзига маълум синов билан имтиҳон қилган. Шунга ўхшаш синовлар ҳамманинг бошидан ўтиши мумкин. Шундай ҳолатда қолган мўмин Айюб алайҳиссаломдан ибрат олиб, бошига тушган машаққатлар бир синов эканлиги ва Аллоҳ ҳеч кимга тоқатидан ортиқ нарсани юкламаслигини эслаб сабр қилиши лозим.

МУСО АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ ДУОЛАРИ

Бани Исроил қавмига Пайғамбар қилиб юборилган Мусо алайҳиссалом, Фиръавннинг зулмидан нажот топиш учун онасига келган ваҳийга кўра гўдаклигидаёқ дарёга ташланган эди. Уни ушлаб олган Фиръавн оиласи ўзларига фарзанд қилиб асраб олишди.

«Ва Мусонинг онасига: «Уни эмизавер. Бас, (унга ёмонлик етишидан) кўрққан чоғингда уни дарёга ташла, кўрқма, хафа бўлма, Биз, албатта, уни сенга қайтаргувчимиз ва Пайғамбарлардан қилгувчимиз», деб ваҳий қилдик. Бас, Фиръавннинг оиласи уни ўзларига душман ва ғам-ғусса бўлиши учун тутиб олдилар. Албатта, Фиръавни, Ҳомон ва икковларининг аскарлари хатокорлардан бўлган эдилар» («Қосос», 7-8).

Боласини оқизиб юборган онанинг кўнгли ҳувиллаб қолади. Аммо Аллоҳ унга мустаҳкам ирода бериб, бу сир ошкор бўлмаслигини ирода қилади. Она чақалоқнинг опасига унинг изидан боришни тайинлайди. Опаси чақалоқ солинган сандикни Фиръавн боғига оқиб кирганини, улар болани сандикдан олишганини кўради. Болани кўрган Фиръавннинг оиласи уни яхши кўриб қолади. Улар болани эмизадиган аёл қидирадилар. Аммо Аллоҳнинг иродаси билан бола ҳеч кимни эммайди. Буни билган Мусонинг опаси уларга чақалоқни эмиза оладиган одам топиб келишини айтади.

«Бас, Биз уни онасига кўзи қувончга тўлиши, хафа бўлмаслиги ва, албатта, Аллоҳнинг ваъдаси ҳақ эканини билиши учун қайтардик. Лекин кўплари буни билмаслар» («Қосос», 13).

Мусо алайҳиссалом Фиръавн саройида вояга етди. Бошқа Пайғамбарлар каби Аллоҳ унга ҳам илм ва ҳикмат берди.

Қуръонда Мусо алайҳиссаломнинг Аллоҳга юзланиб дуо қилишига сабаб бўлган воқеа шундай баён қилинган:

«Ва у шаҳарга унинг аҳолиси ғафлатдалик пайтда кирди. Унда уришаётган икки кишини кўрди. Буниси ўз гуруҳидан, униси эса, душманларидан эди. Бас, ўз гуруҳидан бўлган душман бўлганга қарши ундай ёрдам сўради. Шунда Мусо уни бир мушт тушириб ўлдириб қўйди. У: «Бу шайтоннинг ишидир. Албатта, у очик-ойдин душман ва йўлдан оздиргувчидир», деди» («Қосос», 15).

Бу воқеадан сўнг Мусо алайҳиссалом Аллоҳдан мағфират тилади ва жинойтчиларга ёрдам кўрсатмасликка ваъда берди.

«У:«Эй Роббим, албатта, мен ўзимга зулм қилдим. Бас, мени мағфират қил», деди. Шунда У Зот уни мағфират қилди. Албатта, Унинг Ўзи мағфират қилгувчи, меҳрибондир. У: «Эй Роббим, менга берган неъматингнинг ҳаққи-хурмати ҳаргиз жинойтчиларга ёрдамчи бўлмасман», деди» («Қосос», 16).

Эртаси куни бир кун олдин Фиръавн қавмидан бўлган киши билан урушаётган кечаги кишини кўриб қоладилар. Бугун у бошқа одам билан урушаётганининг гувоҳи бўладилар. Кечаги киши яна Мусо алайҳиссаломни ёрдамга чақиради. Аммо кечаги ишидан қаттиқ надоматланган ва бошқа бундай қилмаслик учун Аллоҳга ваъда берган Мусо алайҳиссалом унга:

«Албатта, сен очик-ойдин гумроҳсан, деди» («Қосос», 18).

Бу орада фиръавн ва унинг аъёнлари Мусо алайҳиссаломни ўлдириш учун тил бириктираётган эди. Бундан хабари бўлган бир мўмин одам Мусо алайҳиссаломни огоҳлантириб қўяди. Буни эшитган Мусо алайҳиссалом шундай дуо қиладилар:

«Эй Роббим, менга золим қавмлардан нажот бергин» («Қосос, 21»).

Аллоҳ Мусо алайҳиссаломнинг дуосини қабул қилди. Ўз марҳамати билан Мусо алайҳиссаломнинг йўлини Мадян томонга буриб қўйди. Мусо алайҳиссалом нотаниш тарафларга кетар экан, Аллоҳдан умид қилиб:

«Шоядки, Роббим мени тўғри йўлга хидоят қилса», («Қосос»,22) деб илтижо қилдилар.

«Қачонки Мадян сувига етиб келгач, бир тўп одамларнинг хайвонларини суғораётганини кўрди ва улардан бошқа (қўйларини сувдан) қайтараётган икки аёлни кўрди. У: «Сизларга нима бўлди?» деди. Улар «Чўпонлар қайтмагунларича суғора олмаймиз, отамиз қари чол», дедилар. Бас, икковларига (хайвонларни) суғориб берди. Сўнгра сояга қайтди ва «Эй Роббим, албатта менга туширажагинг ҳар бир яхшиликка мухтожман», деди. Бас, икковларидан бири ҳаё билан юриб келиб: «Отам сенга бизларга суғориб берганинг ҳаққини бериш учун чақирмоқда», деди. Қачонки унга келганида ва қиссани айтиб берганида, у: «Қўркма, золим қавмлардан нажот топдинг», деди» («Қосос», 23-25)

Қария қизларининг таклифига кўра Мусо алайҳиссаломни ишга ёлламоқчи бўлади. У Мусо алайҳиссаломга буни қуйидаги тарзда билдирди:

«.. Менга саккиз йил ишлаб беришинг шарти билан, шу икки қизимдан бирисини сенга никоҳлаб бермоқчиман, агар ўн йилни тамомласанг, бу сенинг ишинг. Мен сенга машаққат қилишни истамасман. Иншааллоҳ, мени солиҳ кишилардан эканимни кўрасан» («Қосос», 27).

Келишилган муддат тугагач Мусо алайҳиссалом аҳли аёлларини олиб йўлга тушадилар. Тур тоғига яқинлашганда, узоқдан олов ёниб турганини кўрадилар. Аҳли аёлларини ўша ерда қолдириб, олов кўринган тарафга қараб кетадилар. У ерга яқинлашгач Аллоҳ томонидан «Эй Мусо» деган нидо келди. Сўнгра Аллоҳ таоло:

«Албатта, Мен, Ўзим оламларнинг Робби Аллоҳдирман» дейди. («Қосос», 30).

Сўнг Аллоҳ Ўз Пайғамбарига икки мўъжиза-ҳужжат ато этади. Ташлаганда катта илонга айланадиган ҳасса ва кўлини қўлтиғига тикқанда унинг оппоқ бўлиб чиқиши. Бу икки мўъжиза Фиръавн ва унинг аъёнларини Аллоҳнинг динига чақиришда қўлланиладиган ҳужжат эди. Мусо алайҳиссалом бундай масъулиятли ишни бажаришдан аввал бир оз мулоҳазага бориб шундай дейдилар:

«Эй Роббим, мен улардан бир жонни ўлдирганман, улар мени ўлдиришларидан кўрқаман. Биродарим Ҳорун мендан кўра тили бурророқ, уни ҳам мен билан юбор, мени тасдиқлайдилар. Зеро, улар мени ёлғончи қилишларидан кўрқурман» («Қосос», 33).

Аллоҳ Мусо алайҳиссаломни Ҳорун алайҳиссалом билан қувватлашини айтиб, Фиръавннинг ёнига боришни буюрди. Шунда Мусо алайҳиссалом Аллоҳга шундай дуо қилдилар:

«Эй Роббим, менинг қалбимни кенг қил. Ишимни осон қил. Тилимдаги тугунни ечгин, сўзимни англасинлар. Менга ўз аҳлимдан бир вазир қилиб бер. Оғам Ҳорунни. У билан белимни қувватла. Уни ишимга шерик айла. Сенга кўп тасбеҳ айтишимиз учун. Ва Сени кўп зикр қилишимиз учун. Албатта, Сен Ўзинг бизни кўриб турувчи эдинг» («Тоҳа», 24-35).

Мусо алайҳиссаломнинг дуосини қабул қилган Аллоҳ:

«Эй Мусо, сенга сўраганинг берилди», деб марҳамат қилди. («Тоҳа», 36).

Мусо алайҳиссалом Фиръавн ва унинг қавмига кўрсатаётган мўъжизалари уларни иймон келтиришларига сабаб бўлиши ўрнига уйдирма ва сеҳр деб баҳоланади. Мусо алайҳиссалом Фиръавн ва унинг қавмини Ҳақ йўлига чақиришда ҳар томонлама қаттиқ ҳаракат қилдилар. Аммо туғёнга кетган қавм ботил йўлдан чекинишни истамади. Шунда Мусо алайҳиссалом Аллоҳга шундай илтижо қилдилар:

«Эй Роббимиз, Сен Фиръавнга ва унинг амалдорларига зебу зийнат ва молу дунё бердинг. Роббимиз, бу Сенинг йўлингдан адаштиришлари учундир. Роббимиз, уларнинг молларини йўқ қилгин ва қалбларини қаттиқ қилгин, то аламли азобни кўрмагунларича иймонга келмасинлар» («Юнус», 88).

Аллоҳ таоло бу дуони қабул қилганини қуйидаги тарзда билдирди:

«У: «Батаҳқиқ, икковингизнинг дуоингиз қабул бўлди. Бас, собит туринглар ва билмайдиганларнинг йўлига эргашманглар», деди». («Юнус», 89).

Мусо ва Ҳорун алайҳиссалом Аллоҳнинг:

«Батаҳқиқ, Биз Мусога: «Сен бандаларим ила кечаси йўлга туш, уларга денгиздан қуруқ йўл оч, етиб олишларидан хавф қилма ва кўрқма» («Тоҳа», 77) амрига кўра Бани Исроил қавмини Фиръавн зулмидан қутқариш учун Мисрни ташлаб кетишади. Уларнинг орқасидан Фиръавн ва унинг аскарлари қувиб кела бошлайди. Йўлдан денгиз чиқади. Мусо алайҳиссалом даҳшатга тушмасдан, Аллоҳнинг амрига кўра қўлларидаги ҳасса билан денгизга урадилар. Денгиз иккига бўлиниб, йўл очилади. Ҳаммалари шу йўлдан ўтиб оладилар. Шунда Аллоҳ Ўз Пайғамбарининг дуосини қабул бўлганини кўрсатади:

«Ва Бани Исроилни денгиздан ўтказдик. Бас, Фиръавн ва унинг аскарлари ҳаддан ошган ва туғён қилган ҳолда уларни таъқиб қилдилар. Токи унга (денгизга) ғарқ бўлиш етганида (Фиръавн): «Бани Исроил иймон келтирган Зотдан ўзга илоҳ йўқлигига иймон келтирдим ва мен мусулмонларданман», деди» («Юнус», 90).

Шунда Аллоҳ:

«Эндими! Олдин исён қилган ва бузғунчилардан бўлган эдинг-ку?! Бугун сенинг баданингни қутқарамиз. Токи ўзингдан кейингиларга ибрат бўлгин. Албатта, кўп одамлар Бизнинг оятларимиздан ғофилдирлар» деди («Юнус», 91-92).

Фиръавннинг ўлиmidан сўнг нима бўлгани ҳақида Қуръонда шундай дейилган:

«Батаҳқиқ, Биз Бани Исроилни ҳақиқий омонлик масканига жойлаштирдик ва уларни пок нарсалар ила ризқлантирдик. Бас, улар то ўзларига илм келмагунча ихтилоф қилмадилар...» («Юнус», 93).

Аллоҳнинг ваъдасига мувофиқ Фиръавн ва унинг аъёнлари ҳалок бўлганидан сўнг Мусо алайҳиссаломга китоб бериши керак эди. Мусо алайҳиссалом бу ҳақда Аллоҳдан сўраганларида, У Зот ўттиз кун рўза

тутишни амр қилади. Мусо алайҳиссалом ўттиз кун рўза тутадилар. Учрашув белгиланган вақтга тайёргарлик кўраётганларида Аллоҳдан яна ўн кун рўза тутиш амри келади. Мусо алайҳиссалом Аллоҳ буюрган амрни тўла бажарадилар. Сўнгра Тур тоғи томон йўл олиб, ўрниларига оғалари Ҳорун алайҳиссаломни қолдирадилар. Мусо алайҳиссалом кетишлари билан Бани Исроил Ҳорун алайҳиссаломнинг гапига кирмай тилла тақинчоқлардан ясалган бузоқни илоҳ тутди. Мусо алайҳиссалом қавм ёнига дарғазаб ҳолда қайтадилар. Ўрниларига тайинлаб кетган акалари Ҳорун алайҳиссаломни сочидан тортадилар. Ҳорун алайҳиссалом Мусо алайҳиссаломга бўлаётган воқеаларга беписанд қараб турмаганини, қавм уни хўрлаганини, ҳатто ўлдириб қўйишларига оз қолганини айтади. Шунда Мусо алайҳиссалом Аллоҳга илтижо қиладилар:

«Роббим, мени ва акамни мағфират қилгин ва бизларни Ўз раҳматингга киритгин. Сенинг Ўзинг раҳим қилгувчиларнинг раҳимлироғисан» («Аъроф», 151)

Бани Исроил тилладан ясалган бузоқ ҳайкалига ибодат қилиб, улкан гуноҳ содир этганлари, кейин афсус билан тавба қилганлари учун Аллоҳ таоло Мусо алайҳиссаломга улардан етмиш кишини ўз мийқотига олиб келишни амр қилади. Бу етмиш киши Бани Исроилликлар номидан Аллоҳга узр айтиб, дуо қилишлари керак эди. Улар эса, Мусо алайҳиссаломга, бизга Худонинг ўзини кўрсат, деб туриб оладилар. Бундай шаккоклик содир этганларидан сўнг, уларни даҳшатли зилзила тутиб, ўзларидан кетадилар. Шу пайт Мусо алайҳиссалом Аллоҳ таолога илтижо қилиб:

«Эй Роббим, агар хоҳласанг, буларни ҳам, мени ҳам бундан олдин ҳалок қилсанг бўларди. Эси пастларимиз қилган иш туфайли бизни ҳалок қиласанми? Бу Сенинг синовингдан бошқа нарса эмас. У ила кимни хоҳласанг, адаштирасан ва кимни хоҳласанг, ҳидоятга соласан», дедилар.

Илтижода давом этган Мусо алайҳиссалом:

«Сен валийимизсан, бас, бизни мағфират қил, бизларга раҳим эт. Сен Ўзинг мағфират қилувчиларнинг энг яхшисисан. Ва бизга бу дунёда ҳам, охиратда ҳам яхшилиқни ёзиб қўй. Биз Сенинг Ўзингга тавба қилдик», деб дуо қилдилар («Аъроф», 155-156).

Қуръонда Мусо алайҳиссалом билан боғлиқ оятларга назар солсак у зотнинг дуоларида ихлос, ишончни кўриш мумкин. Аллоҳ таоло Мусо алайҳиссаломни вақт ҳамда турли ҳодисалар орқали тарбиялаб улуғ Пайғамбар қилди.

СУЛАЙМОН АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ ДУОЛАРИ

Сулаймон алайҳиссаломнинг муҳим хусусиятларидан бири Аллоҳ томонидан у зотга улкан давлат ато этилишидир. Бундан ташқари Аллоҳ у зотга бошқа бир қанча фазилатларни ҳам берган.

«Ва Сулаймон Довудга ворис бўлди. У: «Эй одамлар, бизга қуш тили ўргатилди ва ҳар бир нарсадан берилди. Бу, албатта, очик-ойдин

фазлдир», деди. Сулаймонга жин, инс ва қушлардан бўлган аскарлари тўпланиб, тизилган ҳолда турдилар» («Намл», 16-17).

«Бас, Биз унга шамолни бўйсундирдик, у ирода қилган томонга майин эсаверади. Яна барча бинокор ва ғаввос шайтонларни ҳам. Ва бошқаларини ҳам кишанлаган ҳолда тўплаб (бўйсундирдик)» («Сод», 36-38).

Роббиси томонидан берилган бу афзалликлар сабабли Сулаймон алайҳиссалом Аллоҳга шундай дуо қилганлар:

«Роббим, мени Ўзинг менга ва ота-онамга берган неъматларингга шуқр этишимга ва Сен рози бўладиган солиҳ амаллар қилишимга муяссар этгин. Ўз раҳматинг ила мени солиҳ бандаларингга қўшгин» («Намл», 19).

Сулаймон алайҳиссаломнинг бундай дуо қилишларига сабаб қуйидаги воқеа бўлган:

Сулаймон алайҳиссалом ўзларининг инс, жин ва қушлардан иборат аскарлари билан юриб бораётган эдилар. Чумолилар яшайдиган жойга етганда бир чумолининг шу сўзларини эшитиб қоладилар:

«...Эй чумолилар, масканларингга киринглар, Сулаймон ва унинг аскарлари сизларни билмасдан эзиб юбормасин» («Намл», 18).

Сулаймон алайҳиссалом миттигина бу жонзотнинг хушёрлигидан, бошқа чумолиларнинг унга итоат этганларидан завқланадилар ва табассум билан юқорида айтилган дуони қиладилар.

Қуръонда баён қилинган қуйидаги қисса ҳам Сулаймон алайҳиссалом тилидан қилинган дуо билан боғлиқ:

Аллоҳ таоло Сулаймон алайҳиссаломни имтиҳон қилишни ирода этади. Аллоҳ унга гижинглаб турган учқур отларни кўрсатади. У зот отларни завқ билан томоша қилиб қуёш ботганини ҳам сезмай қоладилар. Сулаймон алайҳиссалом Аллоҳнинг зикридан чалғитган бу отларни қурбонлик қилиб сўйиб юборадилар. Аммо бу отларни кўрган Сулаймон алайҳиссалом Аллоҳ йўлида жиҳод қиладиган чавандоз ўғиллари бўлишини орзу қиладилар. Сулаймон алайҳиссалом, «бу кеча етмиш аёлни айланиб чиқаман, уларнинг ҳар бири Аллоҳ йўлида жиҳод қиладиган чавандоз туғади», деди. «Иншааллоҳ» демади. У аёлларни айланиб чиқди. Улардан биргина аёл ҳомиладор бўлиб, чала бола ташлади. Сулаймон алайҳиссалом нима сабабдан бундай бўлганини англаб етиб, тавба қиладилар:

«Эй Роббим, мени мағфират қилгин ва менга ўзимдан кейин бирор кишига муяссар бўлмайдиган мулкни ҳадя этгин. Албатта, Сен кўплаб атоларни бергувчисан» («Сод», 35).

Сулаймон алайҳиссалом билан боғлиқ бу воқеа ҳақида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай деганлар:

«Менинг нафсим қўлида бўлган Зот билан қасамки, агар «иншааллоҳ» деганида, уларнинг ҳаммаси чавандоз бўлиб, Аллоҳ йўлида жиҳод қилар эдилар».

ЗАКАРИЁ АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ ДУОЛАРИ

Қуръоннинг уч сурасида Закариё алайҳиссалом тилидан қилинган дуо баён этилган. Кекса Закариё алайҳиссалом бефарзанд эдилар. Аммо бу хусусда Аллоҳдан умидлари узилмаганди. Ўзлари ва ва аёллари фарзанд кўриш ёшидан ўтиб қолган бўлсалар ҳам сабр билан Аллоҳдан фарзанд сўраб дуо қилардилар.

Имрон алайҳиссаломнинг ҳомиладор аёли туғилажак фарзандини холис ният билан ибодатхона хизмати учун назр қилади. Вақти-соати келиб киз фарзанд дунёга келади. Унга Марям деб исм қўйишади. Аллоҳ уни жуда яхши қабул қилиб, ниҳоятда гўзал ўстиради ва Закариё алайҳиссаломни унга кафил қилади. Ўша пайт ибодатхона бошлиғи Закариё алайҳиссалом эди. Закариё алайҳиссалом доимо Марямнинг озик-овқатидан хабардор бўлиб турар эдилар. Ҳар сафар Марямнинг олдига кирсалар унинг хузурида ризқ кўрар эдилар. Хайрон бўлган Закариё алайҳиссалом Марямдан: «Сенга бу қаердан келди?», деб сўрайдилар. Марям эса, «**Бу Аллоҳнинг хузуридан. Албатта, Аллоҳ хоҳлаган кишисига беҳисоб ризқ берур**», деб жавоб қилган. Буни кўриб бефарзанд юрган Закариё алайҳиссаломда фарзандли бўлиш ҳаваси янгидан уйғонади ва Аллоҳга рағбат ва кўрқув билан дуо қилади:

«Эй Роббим, менга Ўз хузурингдан покиза фарзанд ато эт. Албатта, Сен дуони эшитувчисан» («Оли Имрон»,38).

Бошқа сурада Закариё алайҳиссалом ўзларидан кейин қавмнинг дину диёнатда собит қолишини истаб Аллоҳдан меросхўр сўраб дуо қилганлар. У зот алайҳиссалом тилидан қилинган ушбу дуода дуонинг бир нечта одоблари мужассамлашган:

«У Роббига махфий нидо қилган чоғини эсла. У: «Эй Роббим, менинг суякларим мўртлашди, бошга оқ туташди, эй Роббим, Сенга дуо қилиш-ла бадбахт бўлмаганман. Ва, албатта, мен ортимдаги қариндошлардан кўрқдим. Аёлим туғмас эди. Бас, менга Ўз даргоҳингдан бир валий-ортдан қоладиган ато эт. У менга ва Яъқуб оиласига меросхўр бўлсин. Эй Роббим, уни Ўзинг рози бўладиган қил», деди» («Марям», 3-4).

Ушбу оятда Аллоҳга хуш келадиган дуо шакли қандай бўлиши кераклиги яққол кўриниб турибди. Энг аввал, оламларнинг Роббисига камтарлик ҳис қилиб махфий дуо қилиш. Сўнгра У Зотнинг қаршисида ўзини ожиз билиш, У Зотнинг эшитувчи, қабул қилувчи эканлигини тилга чиқариш, ўз истакларини баён қилиш, ноумид бўлмаслик. Албатта, Пайғамбарларнинг ҳар бир ҳаракатида одамларга буюк ахлоқ намунаси бор. Закариё алайҳиссаломнинг дуолари ҳам бизларга қандай дуо қилиш кераклигини ўргатган.

Яна бир сурада Закариё алайҳиссалом тилидан қилинган дуо шундай баён қилинган:

«Ва Закариёни эсла. Ўшанда у Роббига нидо қилиб: «Эй Роббим, мени ёлғиз ташлаб қўйма, Сен Ўзинг ворисларнинг энг яхшисисан», деган эди» («Анбиё», 89).

Албатта, Закариё алайҳиссаломнинг дуолари қабул бўлди. Буни Аллоҳ таоло куйидаги тарзда билдирган:

«Бас, Биз унинг (дуосини) ижобат этдик ва унга Яҳёни ҳадя қилдик ҳамда жуфтини ўнглаб қўйдик. Албатта, улар яхшиликка шошилишар эди ва Бизга рағбат ила ва қўрқиб дуо қилишар эди. Улар Бизга таъзим ила бўйинсунувчи эдилар» («Анбиё», 90).

«Эй Закариё, Биз сенга исми Яҳё бўлган бир ўғилнинг хушхабарини берамиз. Бундан олдин унга отдош қилган эмасмиз» («Марям», 7).

Оятнинг давомида билдирилишига кўра ёши улғайиб қолган Закариё алайҳиссалом ўғиллик бўлиш хушхабарини эшитиб бир оз хайратланади:

«У: «Эй Роббим, аёлим туғмас бўлса, ўзим қариб-чириб қолган бўлсам, қандай қилиб менинг ўғлим бўлсин?!» - деди» («Марям», 8).

Шунда Аллоҳ бу ишнинг Ўзи учун жуда осонлигини куйидаги тарзда маълум қилди:

«... Роббинг айтдики, бу Мен учун осон. Батаҳқиқ, бундан олдин сени яратдим. Ҳолбуки, сен ҳеч нарса эмас эдинг» («Марям», 9)

Ҳурматли ўқувчи, аввалги саҳифаларда ихлос билан қилинган дуо қабул бўлишини айтиб ўтган эдик. Аллоҳ Ўзига қалбан юзланган бандаларининг илтижоларини жавобсиз қолдирмаслигини, иложсиз кўринган ҳар бир нарса оламлар Роббисига осон эканлигини ҳам айтгандик. Кўриб турганимиздек, фарзандлик бўлиши имконсиз кўринган Закариё алайҳиссаломга ҳам Аллоҳ ўғил фарзанд ато этди. Яҳё алайҳиссалом ўз дуоларида: **«Сенга дуо қилиш-ла бадбахт бўлмаганман»**, деб Аллоҳнинг дуоларни қабул қилишига мустаҳкам ишонч билан илтижо қилганлар. Натижаси ҳаммамизга маълум. Хулоса қилиш ўзингизга ҳавола.

ЮНУС АЛАЙҲИССАЛОМ ДУОЛАРИ

Қуръонда Юнус алайҳиссалом ҳақида шундай дейилган:

«Албатта, Юнус ҳам юборилган Пайғамбарлардандир. Ўшанда у тўлган кемага қочди. Бас, қуръа ташлашди ва у мағлублардан бўлди. Бас, уни маломатга лойиқ бўлган ҳолида наҳанг балиқ ютди» («Соффат», 139-142)

Юнус алайҳиссалом аҳолиси турли бут ва санамларга ибодат қиладиган қавмни Аллоҳнинг динига даъват қилиш учун юборилган эди. Лекин улар ҳам бошқа қавм сингари Пайғамбарининг насиҳатларини қабул қилмай, гуноҳда давом этди. Юнус алайҳиссалом уларни Аллоҳнинг азоби келишидан огоҳлантирдилар. Аммо гуноҳкор қавмга бу таъсир қилмайди. Уларнинг итоатсизлигидан ғазабланган Юнус алайҳиссалом у ерда қолишни муносиб кўрмасдан шаҳарни тарк этдилар. Юриб-юриб денгиз соҳилига етиб боргач, у ерда кетишга тайёр турган кемани кўрадилар. Унинг эгаси Юнус алайҳиссаломни ўзлари билан олиб кетишга рози бўлади. Кема денгизга чиққач кучли довул бошланиб, ғарқ бўлиш хавфи туғилади. Кемадагиларнинг барчаси саросимага тушиб қолади. Ўзаро маслаҳатлашиб, бу ҳодиса кемада гуноҳкор одам борлиги учун рўй берди деган фикрга келишади. Қуръа

ташлашга ва унга кимнинг исми тушса ўшани денгизга улоқтиришга келишадилар. Қуръага Юнус алайҳиссалом исмлари тушади. Кемадагилар у зотни денгизга ташлайдилар. Аллоҳнинг амри билан у зотни катта балиқ ютиб, қорнида сақлаб юради. Юнус алайҳиссалом бу воқеалар қилган хатолари туфайли бўлганини англаб илтижо қиладилар:

«Сендан ўзга Илоҳ йўқ, Сен поксан, албатта, мен золимлардан бўлдим» («Анбиё», 87).

Аллоҳ таоло Юнус алайҳиссаломнинг илтижосини қабул қилади:

«Бас, Биз унинг (дуосини) ижобат қилдик. Унга ғамдан нажот бердик. Мўминларга шундай нажот берурмиз» дедилар («Анбиё», 88).

Юнус алайҳиссалом қиссаси гуноҳ иш банданинг Аллоҳга дуо қилишидан тўсмаслиги кераклигига яққол далил бўла олади. Аллоҳ Ўзининг изнисиз шаҳарни тарк этган Пайғамбарини мағфират қилди ва унга буюк мукофот тарзида қавмини ҳидоятга бошлади.

«Бас, Биз уни бемори ҳолида майдонга отдик. Ва унинг устига қовоқ дарахтини ўстириб қўйдик. Ва уни юз минг ёки ундан кўпроққа Пайғамбар қилиб юбордик» («Соффат», 145-147).

«Агар у кўп тасбиҳ айтгувчилардан бўлмаганида эди, унинг қорнида қайта тирилтирадиган кунгача қолиб кетар эди» («Соффат», 143-144).

ИЙСО АЛАЙҲИССАЛОМ ДУОЛАРИ

Қуръонда Ийсо алайҳиссалом ҳақида шундай дейилган:

«...Унинг исми Масийҳ Ийсо ибн Марям, бу дунёю охиратда обрўли ва яқин бандалардандир» («Оли Имрон», 45).

Ҳаворийлар, яъни Ийсо алайҳиссаломнинг ёрдамчилари, дин учун бутунлай ажралиб чиққан одамлар Ийсо алайҳиссаломдан Аллоҳга дуо қилиб, осмондан дастурхон туширишини сўрашган. Бу воқеа Қуръонда шундай баён қилинган:

«Ҳаворийлар: «Эй Ийсо ибн Марям, сенинг Роббинг бизга осмондан тузатилган дастурхон тушира олурми?» деганларида, у : «Агар мўмин бўлсаларингиз, Аллоҳга тақво қилинглар», деганини эсла». («Моида», 112)

Келаси оятда хаворийларнинг Пайғамбарларидан Аллоҳга дуо қилиб дастурхон туширишини сўрашларининг асл мақсади баён қилинган:

«Улар: «Ундан емоқни, қалбларимизни таскин топмоғини, бизга рост гапирганингни билмоқни ва бунга гувоҳ бўлмоқни истармиз», дедилар» («Моида», 113).

Ҳаворийларнинг бу хоҳишлари ортида Аллоҳнинг мўъжизасини ўз кўзлари билан кўриш истаги бор эди. Шунда Ийсо алайҳиссалом Аллоҳнинг сифатларини тилга олиб дуо қиладилар:

«Роббимиз, Бизга осмондан ясатилган дастурхон туширгин, у аввалимизгаю охиримизга байрам бўлиб қолсин. Сендан мўъжиза бўлиб

қолсин. Ва бизга ризқ бергин, зотан Ўзинг энг яхши ризқ бергувчисан» («Моида», 114).

Аллоҳ таоло Ийсо алайҳиссаломнинг дуосини ижобат этганини билдириш билан бирга шундай деди:

«...Мен, албатта, уни сизларга туширгувчиман. Бас, бундан кейин сизлардан ким куфр келтирса, уни оламларда ҳеч кимни азобламаган азоб ила азоблагайман» («Моида», 115).

Ийсо алайҳиссаломнинг навбатдаги дуолари қуйидагича:

«Агар уларни азобласанг, улар сенинг ожиз бандаларинг. Агар уларни мағфират қилсанг, албатта, Сен Ўзинг қудрат, хикмат эгасидирсан» («Моида» 118).

Бу дуо Ийсо алайҳиссалом тилидан Аллоҳ билан қуйидаги суҳбатлашувдан сўнг қилинган бўлиб, Қуръонда шундай хабар берилган:

«Аллоҳ: «Эй, Ийсо ибн Марям, сен одамларга, Аллоҳни қўйиб, мен ива онамни илоҳ қилиб олинглар, дедингми?»-деганини, у эса: «Эй пок Парвардигоро, мен ҳаққим йўқ нарсани айта олмайман-ку. Агар айтган бўлганимда, батаҳқиқ, Сен уни билар эдинг. Сен менинг дилимдагини биласан, мен Сендаги ҳеч нарсани билмасман. Албатта, Сенинг Ўзинг ғайбларни энг яхши билгувчи Зотсан», деганини эсла. Мен уларга Ўзинг менга амр қилган нарса «Аллоҳга, менинг Роббим ва сизнинг Роббингизга ибодат қилинг»дан бошқани айтганим йўқ. Мени Ўзингга олганингдан сўнг, Сенинг ўзинг уларга кузатувчи бўлдинг. Зотан, Сен ҳар бир нарсага гувоҳсан» («Моида», 116-117).

МУҲАММАД АЛАЙҲИССАЛОМ ДУОЛАРИ

Қуръонда **«Ва албатта, Сен улкан хулқдасан» («Қалам», 4)** деб васф қилинган Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам кечанинг бир қисмини дуо, зикр ва ибодат билан ўтказар эдилар. Бир оятда бу ҳақда шундай дейилган:

«Албатта, Роббинг сенинг кечанинг учдан биридан озроғини, ё ярмини, ё учдан бирини қоим бўлиб ўтказаетганингизни ва сен билан бирга бўлганлардан ҳам бир тоифа (шундоқ қилаётганларини) биладир» («Муззаммил», 20)

Аллоҳ Қуръоннинг баъзи оятларида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга қандай дуо қилиш кераклигини ўргатган бўлиб, улар қуйидагилардир:

«Сен «Эй барча мулкнинг эгаси Роббим! Хоҳлаган кишингга мулк берурсан ва хоҳлаган кишингдан мулкни тортиб олурсан. Хоҳлаган кишингни азиз қилурсан, хоҳлаган кишингни хор қилурсан. Барча яхшилик Сенинг қўлингда. Албатта, Сен ҳар бир нарсага қодирсан. Кечани кундузга киритурсан ва кундузни кечага киритурсан, ўликдан тирикни чиқарурсан ва тирикдан ўликни чиқарурсан ҳамда хоҳлаган кишингга беҳисоб ризқ берурсан», деб айт» («Оли Имрон», 26-27).

«Менга Аллоҳнинг Ўзи етарли. Ундан ўзга ибодатга сазовор Зот йўқ. Унга таваккал қилдим. У улўғ аршнинг Роббисидир»,-дегин» («Тавба»,129).

«Сен: «Эй Роббим, Сендан шайтонларнинг васвасасидан паноҳ сўрайман! Эй Роббим, Сендан уларнинг менга ҳозир бўлишларидан паноҳ сўрайман» , деб айт» («Муъминун», 97-98).

«Сен: «Эй Роббим, мағфират қил, раҳим қил. Ўзинг раҳим қилгувчиларнинг яхшисан», деб айт» («Муъминун», 118).

«Роббим, улар мени кичикликда тарбия қилганларидек, уларга раҳим қилгин» деб айт» («Исро», 24).

«Эй Роббим, мени кирадиган жойимга содиқлик ила киритиб, чиқадиган жойимга содиқлик билан чиқаргин ва менга Ўз ҳузурингдан ёрдам берувчи қувват ато эт», дегин («Исро», 80).